

ספר

הלכות שבת בשבתו

והוא קיצור הלכות שבת
על פי תמצית דברי השו"ע והמשנ"ב
מחולק ללוח שבועי ומחזור שנתי

עם תוספת הערות וציורים
מלוקט מגדולי הפוסקים

מאת
אברהם שלמה דיקמאן

מהדורת בערקאוויטש

אדר תשע"ה

יוסף שלו' אלישיב

ירושלים

בס"ד, כסלו תשס"ט

הרה"ג ר"ש דיקמן שליט"א – מהת"ח בעיר ליקוואד. זכה להוציא לאור את ספרו שלושים יום קודם החג – בו סידר בחכמה את הלכות חג הפסח, וגדולי התורה שליט"א באו בהסכמותיהם על הספר, ועתה הוסיף חילים לתורה והוא מוציא את ספרו "הלכות שבת בשבתו" – בו סידר דבר דיבור על אופניו ה' שבת לפי סדר פרשיות השבוע ושבחו הרבנים הגאונים שליט"א מקחו כי ראוי לעלות על שולחן מלכים.

ובירכו מרן עט"ר שליט"א כי חפץ ד' – יצליח בידו לשקוד באהלי תורה ולהתחיל ספרים אחרים ולסיימם.

הכו"ח בהוראת מרן שליט"א

יוסף א. אלקנה

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"

and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"

ומורה הוראה דקריית מטרסדורף

יכונתא, ימא ג' לומר, אלוט טקור"
תקרא גמסח.

מכתב דרכה

הספר המצויין על הלכות שבת, שחבר ע"י ר' שלמה דיקמן שליט"א, מיוחד במינו בסדר מיוחד שבו, בחכמה, בשום שכל דבר דבור על אפניו, והשכיל המחבר היקר להביא את הדברים המובאים בשו"ע ומ"ב ובאחרוני זמננו, בקיצור, כלשון ההלכה במקורה, והעובר על ספר זה, קנה את הלכות שבת בקיצור. לא נצרכה אלא לברכה יתן ד' ותברכה דעת ויתבדרון חידושי המחבר בבי מדרשא.

מחלק הוא לימי השבוע, והלומד בו יראה את כל הלכות שבת לפרטיהם וכלליהם. הדברים כתובים כחכמה, בשום שכל דבר דבור על אפניו, והשכיל המחבר היקר להביא את הדברים המובאים בשו"ע ומ"ב ובאחרוני זמננו, בקיצור, כלשון ההלכה במקורה, והעובר על ספר זה, קנה את הלכות שבת בקיצור. לא נצרכה אלא לברכה יתן ד' ותברכה דעת ויתבדרון חידושי המחבר בבי מדרשא.

הדברים כחכמה, בשום שכל דבר דבור על אפניו, והשכיל המחבר היקר להביא את הדברים המובאים בשו"ע ומ"ב ובאחרוני זמננו, בקיצור, כלשון ההלכה במקורה, והעובר על ספר זה, קנה את הלכות שבת בקיצור. לא נצרכה אלא לברכה יתן ד' ותברכה דעת ויתבדרון חידושי המחבר בבי מדרשא.

מחלק הוא לימי השבוע, והלומד בו יראה את כל הלכות שבת לפרטיהם וכלליהם. הדברים כתובים כחכמה, בשום שכל דבר דבור על אפניו, והשכיל המחבר היקר להביא את הדברים המובאים בשו"ע ומ"ב ובאחרוני זמננו, בקיצור, כלשון ההלכה במקורה, והעובר על ספר זה, קנה את הלכות שבת בקיצור. לא נצרכה אלא לברכה יתן ד' ותברכה דעת ויתבדרון חידושי המחבר בבי מדרשא.

מחלק הוא לימי השבוע, והלומד בו יראה את כל הלכות שבת לפרטיהם וכלליהם. הדברים כתובים כחכמה, בשום שכל דבר דבור על אפניו, והשכיל המחבר היקר להביא את הדברים המובאים בשו"ע ומ"ב ובאחרוני זמננו, בקיצור, כלשון ההלכה במקורה, והעובר על ספר זה, קנה את הלכות שבת בקיצור. לא נצרכה אלא לברכה יתן ד' ותברכה דעת ויתבדרון חידושי המחבר בבי מדרשא.

דיקמן שליט"א
לפי פניו

רחוב פנים מאירות 2, ירושלים, ת.ד. 6979, טל. 537-1513 (02), ישראל
2 Panim Meirot St., Jerusalem, P.O.B. 6979, Tel. (02) 537-1513, Israel

מכתב ברכה

הספר המצויין על הלכות שבת שחבר ע"י ר' שלמה דיקמן שליט"א, מיוחד במינו בסדר מיוחד שבו, בשפתו המצויינת.

מחלק הוא לימי השבוע, והלומד בו יראה את כל הלכות שבת לפרטיהם וכלליהם. הדברים כתובים כחכמה, בשום שכל דבר דבור על אפניו, והשכיל המחבר היקר להביא את הדברים המובאים בשו"ע ומ"ב ובאחרוני זמננו, בקיצור, כלשון ההלכה במקורה, והעובר על ספר זה, קנה את הלכות שבת בקיצור. לא נצרכה אלא לברכה יתן ד' ותברכה דעת ויתבדרון חידושי המחבר בבי מדרשא.

ביקרא דאורייתא
חיים פינחס שיינברג

RABBI MOISHE STERNBUCH

CHIEF RABBI
and Vice President of
of the Orthodox Rabbinical Courts
JERUSALEM

Rechov Mishkalov 13 Har-Nof Jerusalem Tel:02-651-9610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
מו"מ מעירים ומנים ושו"ת חשובות והנהגות
רב בית הכנסת הגדול, ור"מ במרכז התורה-דן-נוף
סגן נשיא העדה החרדית
בעיריית ירושלים ת"ו

בעזה"י
ב' תמוז תשס"ז

נאמר לי, ויספר לי, מנחם מנדל דודא, מנחם מנדל
והנהגות שבו, וזאת גם וזאת גם וזאת גם וזאת גם
והנהגות שבו, וזאת גם וזאת גם וזאת גם וזאת גם
והנהגות שבו, וזאת גם וזאת גם וזאת גם וזאת גם
והנהגות שבו, וזאת גם וזאת גם וזאת גם וזאת גם

לוי, מנחם מנדל, וזאת גם וזאת גם וזאת גם וזאת גם

מנחם מנדל

קבלתי הספר "הלכות שבת בשבתו" מאת הרב שלמה דיקמן שליט"א ועיינתי בו
ונהנתי שכותב בלשון צה וקל באופן השוה לכל נפש הלכות שבת וברכה מצוייה בו
שמירת שבת היא יסוד הדת, וכן משה רבינו כשירד מן ההר הקהיל הקהל ללמודה
קודם הלכות שבת.

ורב טוב צפון בספרו, ובפרט שמסודר לפי הסדרה, וזכה לזכות הרבים
והנני לברך אותו בהצלחה רבה שיזכה עוד להגדיל תורה ולהאדירה, ונוכה לישועת
ה' ורחמי שמים מרובים

המצפה בכליון לגאולה שלימה בקרוב

משה שטרנבוך

[illegible]

נתן געשטעטנער

בית אורבאך אברהם פ' האלמלעם נלמך היתה ר' אלמלעם דיקמן הי"ד

ראיתי את פסקי האב"מ למה בלעתי וכו' ה'א
אסבם בקצרה ובבחינה את כל פסקי ה'א למה
אמץ יושף הקורא בו - ובבחינה בו למה אמר
למלך סגור אצלו בבחינה ומה על בחבירו
אצלו את הרבים אמר וכו' אמר הדין יאכל בה
ב'א' למה למה בחינה המלך בלעתי
ואמרו בבית חזק ואמץ אברהם ב'א' וב'א'
בבית הרבים אמר חזק ואמץ ויחבר הנפץ

עזריאל אורבאך

ברכה מרובה למחבר ס' הלכות שבת בשבתו ר' שלמה דיקמן הי"ד

ראיתי את הספר הלכות שבת בשבתו וכו' הוא מסכם בקצרה ובבהירות את כל פסקי הל' שבת
למען ירוץ הקורא בו - וכבר העידו בו שהוא אברך שמשנתו סדורה אצלו בבהירות ויפה עשה
בחבורו לזכות את הרבים למען ידעו את הדרך ילכו בה בהל' שבת שהם כהררין התלוין
בשערה.

ואברכו בברכת חזק ואמץ להרבות כהנה וכהנה בזיכוי הרבים מותר מנוחת הנפש והרחבת
הדעת

עזריאל אורבאך

ג' מנחם אב תשס"ט

ישמח משה במאמץ תלכו וכל כליה מפארת בראשו נחמ"ו בימיו אפניק יל ה' סני ולי פחותה זכרונם הוריה בידו ורגוב סרס שמעיה שבת וכל במומק וסומכו וזל' אור תל' ואז ע"כ נראה שמכילא שמוצי סטב הנו ינוח אחר ע"כ נני' בשמיטת שבת ע"פ כפי קבלת מנהג רבני ככל ואור של הלבא במה שחורג בקדו הלוותה שבת בגוב צני אמירה אבר, והבאנו שכל מנהג צרכנו עליה ב' ברימור' יסרס כל מנהג בביתאנו של הלוותה וה' תלך מציגה המנהג ונענוה ע"כ כן כבר קבל מנהג ומקומו של השבת בזה מציגה להמשה של השבת, ואם האורבים רבניה עקלה בחסו דחור מנהג אברהם בשבת, אחר ע"פ המציגה הנו באמצעות דפסיה כסם לבית בשבתס והוא של שבת, אברכין נעליה למע"כ ידיו הרח"ה ר' אברהם סלמה דיקמן שלמה מנחםי האברכים ואברכי למני כולל ב"א מציג לפרט אחר ממוק ימיה ומנהגו של אברהם חיים תכונה יחיד וחשוב בשם הלכוה שבת בשבת הקהל הענינים ומחפס בסדור נטה אחריה א"ה הלכוה והמנהג בחינה באופן שמעט ומחלק לפי סגן שפסל לאור במשך שני משיטת שבת בשבת ואברהם על הלכוה שבת, ונקנה קנינים וזמן משה המציג בתלמיט שני ישמח ומהרהימה ללמוד הענינים בייג יומים, ובאמי יקני' מושל אברהם, לענינים ומשיגים ומהנה קניס והלכוה שבת ביומים קבלי' המנהג משה יעמן ויהי שפסל ה' לבין יקני' יסדור משיגין ואברהם דפסיו כבר מציגה ע"פ יוסף משיגים חאופים וקנינים בבני אברהם ללמוד משה להמשיג הנוח ללכוה האור ומונחיה

אמיל מליאל קוטלר
באמיל מליאל קוטלר

ג' מנחם אב תשס"ט

ישמח משה במתנת חלקו וכו' כליל תפארת בראשו נתת לו בעמדו לפנך על הר סיני ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתוב בהם בשמירת שבת וכן כתוב בתורתך ושמרו וגו' כי אותה היא וגו' ע"כ. נראה שמבואר שאהר"י ששבת היא אות שחל על בני"ב בשמירת שבת לכן כבר קבל משה רבינו כליל ואור של שבת במה שהוריד בידו הלוחות שבהם כתוב ענין שמירת שבת, והביאור שכל מצוה ונכרת עליה ד' ברייתות וכו' וישרש כל מצוה בה"ל למוד" של המצוה וה"ה חלק מעצם המצוה ומקומו, על כן כבר קבל מאורה ומקדושתו של השבת בזה שהתקשר להתורה של השבת, וגם האורבים דבריה גדולה בחרו דחין ממה שבהר בגדולה מצד עצם המענהה דרי האורבים דבריה כבר זכה בכתר והאור של שבת.

אפריון נמטה למע"כ ידידי ר' אברהם שלמה דיקמן שליט"א מחשובי האברכים ומטובי לומדי כולל בית מדרש גבוה אשר מתוך יגיעה ועמלה של תורה חיבר חיבור יקר וחשוב בשם הלכות שבת בשבתו הקף הענינים וערכם בסידור נאה ובהירה את ההלכות והמשנה ברורה באופן שמסודר ומחולק לפי סדר שאפשר ללמוד במשך שנה מדי שבת בשבתו ולעבור על הלכות שבת ולקנות קנינים, ועין משיג"כ המחבר בהלכות שבת ישמש גם בהקדמה ללמוד הענינים ביתר עומק, ובדאי יהיה תועלת גדולה ללומדים ומעיינים ולהיות דינים והלכות שבת ברורים לכ"א המעשה אשר יעשו. ויה"ר שחפץ ה' בידו יצליח יפוצו מעינותיו ותקבלו דבריו בבי מדרשא עוד יוסף ספרים חשובים ויקרים כהנה וכהנה להגדיל תורה להאדירה. הכ"ח לכבוד התורה ולומדיה.

אריה מלכיהל קוטלר באאמ"ר הר"ש צוק"ל

הרב שמואל קהת גראס

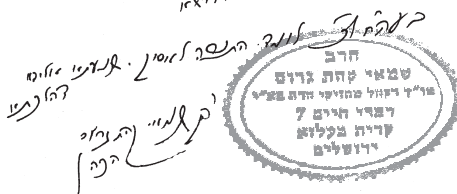
א"צ דקהל אחיזקי הדת דחסידי בצלאל בא"י

רח' דבר חיים 7, קרית בצלאל צה"ק ירושלים תולבניא

בס"ד... מנחם אלעזר יצחק

ב"ד

הובא לפני ספר נחמד שחיבר הרב שלמה דיקמאן שליט"א מעיר ליקוואוד, וספרו נקרא "הלכות שבת
בשבתו" וסידור בקצרה בלישנא קלילא כל הלכות שבת עפ"י השו"ע והמ"ב ושאר אחרונים בסדר נפלא
בבהירות. וידוע דהל' שבת הם מהררים התלויים בשערה והלכתא ורתא לשבתא ומטרת החיבור הוא
לא לו שלא יכולים ללמוד השו"ע והמ"ב מעומק המושג וקוצר הזמן אפשר ע"י ספרו לקבל מושגים
והלכות איד להתנהג בשבת כדי שלא יכשלו ח"ו באיסור וידעו המעשה אשר יעשו ולא לו שמכבר למדו
הל' שבת יהיה ספרו לעזר לחזור על הל' שבת בזמן קצר וסידור הסימנים כדי שבמשך שנה אפשר
לעבור על כל הלכות שבת.
וכבר שבחו הרבנים הגאונים שליט"א ספרו וגם אני הק' מצטרף לשאר הרבנים ששבחו ספרו וחפץ בידו
יצליח ויה"ר שיתבדרון ספריו בבית מדרשא
בעה"ח לכ' לומדי התורה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא
הק' שמואל קהת גראס הכהן

בס"ד

הובא לפני ספר נחמד שחיבר רב שלמה דיקמאן שליט"א מעיר ליקוואוד, וספרו נקרא "הלכות שבת
בשבתו" וסידור בקצרה בלישנא קלילא כל הלכות שבת עפ"י השו"ע והמ"ב ושאר אחרונים בסדר נפלא
בבהירות. וידוע דהל' שבת הם מהררים התלויים בשערה והלכתא ורתא לשבתא ומטרת החיבור הוא
לא לו שלא יכולים ללמוד השו"ע והמ"ב מעומק המושג וקוצר הזמן אפשר ע"י ספרו לקבל מושגים
והלכות איד להתנהג בשבת כדי שלא יכשלו ח"ו באיסור וידעו המעשה אשר יעשו ולא לו שמכבר למדו
הל' שבת יהיה ספרו לעזר לחזור על הל' שבת בזמן קצר וסידור הסימנים כדי שבמשך שנה אפשר
לעבור על כל הלכות שבת.
וכבר שבחו הרבנים הגאונים שליט"א ספרו וגם אני הק' מצטרף לשאר הרבנים ששבחו ספרו וחפץ בידו
יצליח ויה"ר שיתבדרון ספריו בבית מדרשא
בעה"ח לכ' לומדי התורה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא
הק' שמואל קהת גראס הכהן

RABBI SHMUEL FELDER
BETH MEDRASH GOVOAH
LAKEWOOD N.J. 08701

שמואל יצחק פעלדער
דיין ומר"ץ בית מדרש גבוה
ליקוואוד נוא דזערסי יצ"ו

יום ג' אדר "עולת שבת בשבתו"

כן אתה ק"מ יציג' מאיר' הרה"ק שליט'א זי"עא וטלמנו קיבו ה"ה ספרו היקר אשר קט"ו
ה"ל שבת בשבתו" יקבנו, והכל עשה יפה בעטו עט סופר מהיר במלאכתו
הנוצרים עד צדק' זמנו, והכל עשה יפה קט"ו. עט סופר מהיר במלאכתו מלכות ש"א.
והענין והכל בק"ק' מרובה כאשר אוכל להשיג. נאמר.

ספר ז' השני קצרה יש לו תולדות וזה כן לקני' יורה שיוכל' לחזק
א' תלמוד קצרה וכן לאלו שליט'א זי"עא אלו מוחות שלומים לחזק
שלום חסד ש"א. לקני' יציעה רחוקה דהחזקת רבנו לשבת' ע' הלימוד השקט' כפי
שחולק הספר ע' המאמר שליט'א

והנה' לקצרה הנה המאמר שליט'א קצרה קצרה על חזקת ויכוח השבת וכן
על' להמשיך דעבודתו הקדושה לאסוקי' שמועטת אליהם דהחזקת ויכוח
ז"ג חידושים מוחלים אליהם היעקב והפיצץ קיטרא, ויכוח' לריבוי המורה שליט'א ויכוח פלמור

יום ג' לסדר "עולת שבת בשבתו"

הן אתה קמני ידידי האברך רב שלמה דיקמאן שליט"א ותלמודו בידו ה"ה ספרו היקר אשר
בשם "הלכות שבת בשבתו" יקבנו, המכיל בתוכו תמצית לשון המחבר והמושג"ב עם פסקי
דינים מגדולי הפוסקים עד גדולי זמננו, והכל עשה יפה בעטו עט סופר מהיר במלאכתו
מלאכת שמים והענין הכל בדיוקנות מרובה כאשר אוכל להעיד נאמנה.

ספר זה השנוי בדרך קצרה יש בו תועלת מרובה הן לבני תורה שיוכלו ע"י לחזור על תלמודם
בדרך קצרה, והן לאלו שלא למדו עדיין דינים אלו מחמת שלומדים במקום שלכם חפץ
שיוכלו לקנות ידיעה רחבה בהלכתא רבתא לשבתא ע"י הלימוד השבועי כפי שחולק הספר
ע"י המחבר שליט"א.

והנה לברך הרב המחבר שיוכה לברך בקרוב על המוגמר וזכות השבת תגן עליו להמשיך
בעבודתו הקדושה לאסוקי' שמעתתא אליבא דהלכתא ולחבר עוד חיבורים מועילים לחלקם
ביעקב ולהפיצם בישראל.

הכו"ח לכבוד התורה שמואל יצחק פעלדער

[illegible]

של. מינר קאכט

וע"ז באעה"ח
משה מרדכי קארפ

דברים אחרים

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה, ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד והגיעני עד הלום לראות פרי עמלי ספר הלכות שבת בשבתו יוצא לאור עולם. הספר מכיל בתוכו תמצית הלכות שבת ע"פ לשון השו"ע והמשנ"ב עם תוספת הערות וציונים מלוקט מדברי גדולי הפוסקים, עד אחרוני זמננו.

ברכה משולשת מביא אתו ספרנו זה, באשר ג' כיתות יפיקו ממנו תועלת, כל אחד לפום שיעורא דיליה. הנכנס לשערי לימוד זה יוכל להרחיב ידיעותיו בדינים אלו שיהי' לו לאחיעזר לעשות חיל בלימודו באופן ברור ובהיר. הטרוד על המחיה ועל הכלכלה יוכל לקנות בו ידיעות נכבדות בהלכות שבת כדי לדעת מתי ואיך לעשות שאלת חכם, וגם יוכל לדעת מקום כל דין כדי לעיין בו כשעתותיו בידו. וגם הלומד הותיק ימצא בו כלי עזר לחזור על תלמודו באופן קל ונעים.

קראנו שם הספר הלכות שבת בשבתו, וכשמו כן הוא שחילקנו הספר ע"מ ללמוד בו מידי שבוע בשבוע, וכל שבוע מחולק לשלשה חלקים, באופן שיוכלו בקלות לגמור כל הלכות שבת מידי שנה בשנה, ולקנות עי"ז בקיאות בהלכתא רבתא לשבתא הנחוץ לכל בר ישראל להיות שומר שבת כהלכתו, כמו שמובא בהקדמת המשנ"ב להלכות שבת בשם היערת דבש, שמי שאינו בקי בהלכות שבת על בוריו היטב היטיב א"א לו להינצל מחילול שבת ח"ו. ומכלל לאו אתה שומע הן במידה טובה מרובה.

הנה גדולי ישראל לדורותיהם הזהירו מאד שלא לסמוך על הקיצורים בפסיקת הלכה למעשה, ע"כ פשוט הוא ואינו צריך לפנים שח"ו לפסוק מספר זה הלכה למעשה, ומה גם שאין זה מטרת חיבורנו כמבואר לעיל. ובפרט כשמובא בהערות דברי האחרונים החולקים על דברי המשנ"ב, אין הכוונה ח"ו להכניס ראשי בין ההרים הגדולים, אלא בבחינת תן לחכם ויחכם עוד.

ועתה אבאר מתכונת הספר וכלליו:

- השתדלנו להביא דברי השו"ע והמשנ"ב כלשונם, אמנם לעת הצורך הובאו הדברים בשינויים קלים כדי להקל על הבנת הדברים כראוי.
- כשדברי האחרונים מוסיפים בהבנת הענין, לא נמנענו מלשבץ דבריהם בפנים הספר.
- דינים שאינם מצויים מדי שבת בשבתו או שאינם שכיחים לרוב בנ"א, באו מקומם במדור המילואים בסוף הספר כדי שלא להכביד על הקורא.
- כאשר נתארכו הציונים יתר על המדה, באו מקומם במדור נפרד בסוף הספר הנקוב בשם "תוספת מראה מקומות" ומצויינים במקומם.
- כשמובא כמה ציונים השייכים לסימן אחד בהערה אחת, הסימן מצויין בפעם הראשון שמופיע באותה הערה, ובשאר הפעמים מצויין הס"ק בלבד.
- מלאכת לש נערכה בסגנון של פסקי דינים ואינו מיוסד על לשון השו"ע ומשנ"ב.
- בהלכות מחיצות וערובין לא כתבנו אלא ראשי פרקים בלבד.

בהזדמנות זו הנני מוצא לנכון להודיע שהרבה מדברי האחרונים המובאים במדור ההערות בספרא דנן אינם אלא לקוטי בתר ליקוטי, או ממה ששמעתי מת"ח ומאלו היושבים על מדין, ולא מרוב בקיאותי כלל ולא יתלו בי דבר שאין בי, ודי בזה.

בעמדי בשערי הספר, שפתי לא אמנע מלהביע שלמי תודתי לכל אלו שסייעו בעדי בכל שלבי הוצאת הספר, ובפרט לחברי שנשאו ונתנו אתי בעניני הספר ועברו עליו והאירו עיני בהערותיהם המחכימות. זכות זו יעמוד להם לשבת באהלה של תורה מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת.

אנו תקוה שאכן נזכה לראות ספר זה ממלא יעודיו כראוי, ואם נזכה שעל ידינו יוחזר עטרה ליושנה בלימוד השו"ע והמשנ"ב בשלימות העיון כראוי, והיה זה שכרינו.

ובצאתי מן הכרך, אשא כפי אל ה' שעוד רבות בשנים אזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות עד ביאת הגואל במהרה בימינו.

אברהם שלמה דיקמאן

ט"ו אב תשס"ט

מפתח הענינים

כבוד ועונג שבת.....	ג
ל"ט מלאכות של שבת.....	קז
עוד מצוות ואיסורי שבת, גזירות דרבנן ודיני חולה בשבת.....	שט
מילואים	תמא
תוספת מראה מקומות.....	תקט
מפתחות השו"ע והמשנ"ב.....	תקיט
מפתח הענינים - מדור הערות.....	תקלח
תרגום ללשון אנגלית	תקנג
לוח ראשי תיבות.....	תקנט
רשימת הספרים ומחבריהם.....	תקס

כבוד ועונג שבת

זמן הדלקת הנרות.....	כז
ברכה על הדלקת הנרות.....	כח
הדלקה עושה מצוה.....	כט
קדושת נרות שבת.....	ל
מלאכה ותפלת מנחה אחרי הדלקת נרות.....	לא
קריאה לאור הנר.....	לב
קבלת שבת.....	לג
יחיד נגרר אחר הציבור.....	לג
אמירה לאחר לעשות מלאכה אחר קבלת שבת.....	לד
תפלת מנחה אחר קבלת שבת.....	לד
קבלת שבת בטעות.....	לד
אמירת פרק "במה מדליקין".....	לה
תפלת ערבית.....	לו
ברכת "השכיבנו", ואמירת "ושמרו".....	לו
סדר התפילה.....	לז
הטועה בתפילת שבת.....	לח
"ויכולו" אחר תפלת ערבית.....	מ
ברכה אחת מעין שבע.....	מ
קידוש בבית הכנסת.....	מב
סעודת שבת וקידוש.....	מג
אכילת סעודת שבת מבעוד יום.....	מג
מצות קידוש.....	מג
חיוב נשים בקידוש.....	מד
המוציא אחרים במצות קידוש.....	מד
אכילה קודם קידוש.....	מז
הכוס של קידוש.....	מז
שיעור רביעית.....	מח
היין שמקדשים עליו.....	מח
קידוש על פת או חמר מדינה.....	מט
כיסוי הפת.....	נא
סדר אמירת קידוש.....	נב

הכנות לכבוד שבת.....	ג
לישת חלה לכבוד השבת.....	ד
רחיצה לכבוד השבת.....	ה
נטילת צפורניים לכבוד השבת.....	ו
נטילת שערות לכבוד השבת.....	ו
בגדי שבת.....	ז
סידור השולחן והבית.....	ח
דינים השייכים בערב שבת.....	ט
אכילה בערב שבת.....	ט
תענית בערב שבת.....	י
לימוד התורה בערב שבת.....	יא
תפלת מנחה ערב שבת.....	יא
הליכה בדרך בערב שבת.....	יא
הפלגה בספינה קודם שבת.....	יב
מלאכה בערב שבת.....	יב
מלאכה בערב שבת שתיגרמר מעצמה בשבת.....	יד
הוצאת חפצים סמוך לערב.....	טו
תוספת שבת ובין השמשות.....	טז
הכרזה לכניסת השבת.....	טז
תוספת שבת.....	טז
זמן בין השמשות.....	יח
דיני בין השמשות.....	יט
שבות במקום מצוה בין השמשות.....	כ
שבות במקום מצוה אחר קבלת שבת.....	כב
הדלקת הנרות.....	כג
המחויבים בהדלקת נרות.....	כד
אשה שלא הדלקה נרות.....	כד
מספר הנרות.....	כד
המדליק שלא במקום אכילה.....	כה
הדלקת נרות באכסניה.....	כה
במה מדליקין.....	כו

מפתח הענינים

עח..... קידושא רבא
 עט..... סעודת היום
 עט..... תענית וצער בשבת
 פ..... תענים חלום
 פא..... מאה ברכות
 פה..... סעודה שלישית
 פז..... אמירת "רצה" בברכת המזון
פינה בשבת
פב..... **לימוד התורה בשבת**
פג..... **ביקור חולים וניחום אבלים**
פח..... **דיני מוצאי שבת**
 פח..... זמן מוצאי שבת
 פט..... תפלת ערבית
 פט..... הבדלה בתפילה
 צא..... סיום תפילת ערבית
צב..... **הבדלה**
 צב..... חיוב נשים בהבדלה
 צג..... אכילה לפני הבדלה
 צד..... מלאכה לפני הבדלה
 צה..... סדר הבדלה
 צו..... הבדלה על שאר משקין
 צז..... ברכת הבשמים
 צט..... נר של הבדלה
 ק..... דיני הנר
 קא..... הנאה מן הנר
 קב..... שתיית הכוס
 קג..... מי שלא הבדיל במוצאי שבת
 קג..... **מלוה מלכה**

נג..... שתיית הכוס
 נה..... ברכת קידוש פוטרת יין שבסעודה
 נה..... הפסיק אחר שקידש
 נה..... נשפך הכוס אחר שקידש
 נה..... טעה וקידש על שאר משקין
 נו..... מי ששכח לקדש
 נז..... קידוש במקום סעודה
 נח..... שיעור קידוש במקום סעודה
 נט..... סעודה סמוך לקידוש
 ס..... סדר קידוש ונטילת ידים
סעודות שבת
 סא..... בציעת הפת
 סא..... עונג שבת
 סב..... אמירת "רצה" בברכת המזון
סד..... **תפילות שבת**
 סד..... תפילת שחרית
 סה..... קריאת התורה
 סז..... המפטיר
 סט..... הפטרה
 עה..... תפילת מוסף
 עו..... אכילה קודם מוסף
 עז..... צעקה על הצרות
 עז..... תפילת מנחה
עב..... **שנים מקרא ואחד תרגום**
 עג..... זמן הקריאה
 עג..... אופן הקריאה
 עד..... קריאת שמות עם פירוש רש"י
עח..... **סעודות היום**

ל"ט מלאכות של שבת

קכ..... מלאכת מעמר
 קכג..... גידולי קרקע
 קכג..... מקום גידולם
 קכג..... מקבץ לגוף אחד
 קכד..... פירות שנתפזרו
קכד..... **מלאכת דש**
 קכה..... מפרק כלאחר יד לצורך אכילה
 קכה..... כשדרך מפרק הוא סמוך לסעודה
 קכה..... פסולת מחוברת ואינה מכוסה
 קכו..... סחיטת פירות
 קכז..... סחיטה לתקן גוף האוכל
 קכז..... סחיטה לתקן גוף האוכל
 קכח..... מציצה בפה
 קכח..... סחיטה לתוך אוכל
 קכט..... גזירת משקין שזבו
 קל..... סחיטת שיער ועור
 קל..... חליבה
 קלא..... הלכות מוליד ונולד
קלד..... **מלאכת זורה**
קלה..... **מלאכת בורר**
 קלה..... הקדמה למלאכת בורר
 קלה..... מין א' וב' מינים
 קלו..... תערובת
 קלז..... דרך ברירה ודרך אכילה
 קלח..... בידו ולא בכלי
 קלח..... לאלתר ולא לאחר זמן

קז..... **כללי מלאכת שבת**
 קח..... מלאכת מחשבת
 קח..... מלאכה שאינה צריכה לגופה
 קט..... דבר שאינו מתכוין ופסיק רישיה
 קט..... עשיית מלאכה שלא כדרכה [שינוי, כלאחר יד]
 קי..... מקלקל
 קי..... מלאכה שאינה מתקיימת
 קי..... שנים שעשאוה
 קיא..... גרמא
קיא..... **מעשה שבת**
קיג..... **תשובה למי שחילל שבת**
קיד..... **מלאכת חורש**
 קיד..... גרירת חפצים על גבי קרקע
קטו..... **מלאכת זורע**
 קטז..... אכילה בגינה ונטילת ידים שם
 קטז..... שריית תבואה ואילנות ופרחים במים
 קיז..... השלכת זרעים למקום לח
קיז..... **מלאכת קוצר**
 קיח..... דיני עציץ נקוב ושאינו נקוב
 קיט..... עוקר דבר מגידולו
 קיט..... הליכה על גבי עשבים
 קכ..... שימוש באילן
 קכב..... צדדי אילן וצדדי צדדים
 קכב..... להריח דברים מחוברים לקרקע
 קכב..... השתמשות בבעל חיים
 קכב..... פירות הנושרין

הכנות לכבוד שבת

פרשת
בראשית
לימוד א'

כל המרבה לכבד את השבת, בין בגופו בין בבגדיו בין באכילה ושתיה, הרי זה משובה.

טוב יותר לקנות צרכי שבת ביום ששי משיקנה ביום חמישי, משום שאז ניכר יותר שהוא לכבוד שבת, חוץ מדבר שצריך הכנה רבה, כמו בשר שצריך למלוח וכדומה, דזה יש לקנות ביום חמישי. אכן, אם הבשר שמוצא ביום חמישי הוא כחוש, ויתכן שימצא ביום ששי בשר שמן וטוב, ימתין ליום ששי. ומסתבר שבימים הקצרים, כל מה שיכול להקדים להכין ביום חמישי, עדיף.

ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת, דכתיב "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו", הכנה דומיא דהבאה, והבאת המן היתה לאלתר בבוקר, כדכתיב "וילקטו אותו בבוקר בבוקר", אף הכנה לצורך שבת תהיה מיד בבוקר, דהיינו מיד אחר קריאת שמע ותפילה. ומיהו אם הוא לומד עם רבים או שהוא רגיל ללמוד אחר התפילה איזה שיעור קצוב, אל יבטלנו, מלבד אם דרך המקום ההוא למכור בבוקר ולא ימצא לקנות אחר לימודו, דאז לא יקבע לימודו עד אחר הקניה. ואם רגילין למכור בבוקר השכם קודם התפילה ולא ימצא לקנות אחר התפילה, יקנה ואח"כ יתפלל, ואף אם עי"ז יצטרך להתפלל ביחידות², ואין זה בכלל מה שאסור לעשות חפציו קודם שיתפלל, לפי שחפצי שמים הוא. אך יזהר לקרות קריאת שמע מקודם, כיון שכבר הגיע זמנה, אבל רק אם במעט זמן הקריאה לא יאחר את הקניה.

אע"פ שהכין בהשכמה, מצוה לכתחילה שיוסיף הכנה גם קודם הערב, ורמז לדבר שנאמר "והיה משנה", כלומר, שיכינו שנית.

טוב שיאמר על כל דבר שקונה "זהו לכבוד שבת", כי הדיבור פועל הרבה בקדושה.

נאמר בתורה: "זכור את יום השבת לקדשו", ודרשו בית שמאי, שתהא זוכרו מאחד בשבת, ולכן אם נודמן לו חלק יפה, יש ליטלו לשבת. ואמרו על שמאי הזקן,

הערות

1. בביאור הלכה (סימן ר"נ ס"א ד"ה ישכים, 2. ואם כבר יש לו מה לאכול לשבת, ורוצה בסוגריים) משמע, שאם הוא סומך על אנשי ביתו שהם מכינים צרכי שבת תיכף כשקמים בבוקר, אין הוא צריך לעשות בעצמו מיד בבוקר.
2. [ספר הלכות שבת בשבת פרק א' הערה ט"ז].

מקורות

כל. משנ"ב (סי' רס"ב ס"ק ט'). טוב. משנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ב'). **ישכים**. שו"ע (סי' ר"נ ס"א), משנ"ב (ס"ק א'), בה"ל (ד"ה ישכים), ושונה הלכות (ס"א). **אע"פ**. משנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ב'), וערה"ש (ס"א). טוב. משנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ב'). **נאמר**. משנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ב').

שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, שאם היה מוצא בהמה נאה, אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, אוכל הראשונה ומניח השניה לשבת, נמצא שהאכילה היא כדי שתשאר היפה לשבת. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו, שהיה אומר "ברוך ה' יום יום יעמס לנו" צרכנו. והסכימו הרבה פוסקים, שגם הלל מודה שכדברי בית שמאי עדיפא טפי, אלא שהיה בוטח בה' שבודאי יזמין לו לשבת מנה יפה משאר הימים, וכדי לחזק מדת בטחונו היה נוהג כן, אבל בשאר כל אדם שאין בטחונו חזק כל כך, גם הוא מודה דכשמאי עדיפא טפי.

מצוה לטעום מכל תבשיל בערב שבת, כדי לתקנו יפה כהוגן ויהא נאכל לתאוה³, וגם בשבת עצמה מצוה לטעום מכל מין ומין, ורמז לזה "טועמיה חיים זכו".

יש להשחיז את הסכין בערב שבת, כי זהו מכבוד השבת שמכין עצמו לאכילה, וגם שלא יבוא לידי קטטה ח"ו אם הסכין קהה⁴.

אפילו מי שיש לו כמה עבדים לשמשו, ישתדל להכין בעצמו איזה דבר לצרכי שבת כדי לכבדה, דמצוה בו יותר מבשלוחו, וכמו שמצינו בחז"ל שרב חסדא היה מחתך הירק דק דק, ורב זירא היה מדליק האש, ורב נחמן היה מתקן הבית ומכניס כלים הצריכים לשבת ומפנה כלי החול, ומהם ילמד כל אדם, אפילו החשוב ביותר, ובפרט בימים הקצרים, ולא יאמר "לא אפגום כבודי", כי זה הוא כבודו שמכבד את השבת. וכל שכן כשרואה שהשעה קרובה לשבת, שאז הוא מחוייב לעסוק בכל כחו, ואנשי מעשה גדולי תורה היו מכבדין את הבית בעצמם בימים הקצרים, כדי שלא תתחלל השבת, וזהו חיוב גמור על כל אדם.

כתבו הספרים, ירהרר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת, כי שבת מקרי "כלה מלכתא", וכאילו מקבל פני המלך יתברך שמו, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחבות [פירוש: בבגדים בלויים] של חלאת העוונות.

מי שאין בידו להשיג כל צרכי שבת [נרות, יין, לחם וכו'], דינו נתבאר במילואים (סימן א').

לישת חלה לכבוד השבת

נוהגין הנשים ללוש כדי שיעור חלה בבית לעשות מהם חלות לבצוע עליהן

הערות

3. אך אנו סומכים על הנשים המבשלות, שהן טועמות התבשילין לתקנם, ומ"מ מנהג אנשי מעשה לטעום בעצמם מאיזה תבשיל של שבת, כי יש בזה איזה סוד [לקוטי מהרי"ח, סדר התנהגות ער"ש ד"ה ועיין במג"א, ונימוקי אור"ח סי' ר"נ ס"א].
4. ובספרי מסמין לה אקרא "יודעת כי שלום

אהלך" זו השחזת סכין [משנ"ב סי' ר"נ ס"ק ה']. (בביאור הענין, עיין בספר אור החמה על המשנ"ב שם). וגם **יש ליזהר לסדר הכל בערב שבת**, כגון פתיחות קופסאות שימורים, שקיות, פקקים, ויתחוך נייר לבית הבסא, וכדומה. וכן יכין בגדיו לשבת, כגון הידוק חוטי ציצית, והסרת תויות.

מקורות

מצוה. מטה משה (סי' ת"ח), ומשנ"ב (סי' ר"נ סוף ס"ק ב'). **יש**. רמ"א (סי' ר"נ ס"א), ומשנ"ב (ס"ק ה'). **אפילו**. שו"ע (סי' ר"נ ס"א), ומשנ"ב (ס"ק ג'-ד'). **כתבו**. משנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ג'). **נוהגין**. רמ"א (סי' רמ"ב ס"א), משנ"ב (ס"ק ו'), וערה"ש (סע' מ"ה).

בשבת ויו"ט, ואין לשנות המנהג, משום שהלישה והאפייה הרי הם בכלל כבוד שבת ויו"ט, ועוד כדי לקיים מצות חלה המוטלת על האשה, שזהו ממצוותיה, לפי שחזה גרמה למותו של אדם הראשון שהיה חלתו של עולם שנברא בערב שבת⁵.

גם הנוהגין לאכול פת פלטר של עכו"ם בימות החול, בשבת ויו"ט נכון להזהר שלא לאכול רק פת ישראל, מפני כבוד השבת ויו"ט. אבל אם אין לו בשבת פת ישראל רק פת של עכו"ם, מותר לאכול ממנו.

רחיצה לכבוד השבת⁶

מצוה יש, בין לאיש ובין לאשה, לרחוץ כל גופו בחמין בערב שבת ויו"ט, מפני כבוד השבת ויו"ט. ואם אי אפשר לו לרחוץ כל גופו, כגון בימי החורף שהימים קצרים ואין פנאי לזה, ירחוץ פניו וידידו במים חמין⁷. ומ"מ אין הרחיצה חיוב גמור, והמקיימה מקבל עליה שכר, ושאינו מקיימה אינו נענש עליה. גם מצוה לחוף את הראש בערב שבת ויו"ט.

לרחוץ ביום ה' אין בזה משום כבוד שבת, ורק אם אי אפשר לו לרחוץ בערב שבת, אזי כל כמה שקרוב יותר לשבת, עדיף טפי.

מאד יש להזהר שלא יבוא על ידי הרחיצה לחשש חילול שבת. ובעוונותינו הרבים הרבה נכשלים בזה בימי החורף כשהימים קצרים, שיושבין במרחץ כמעט עד שחשיכה, ואף אם גמר את עצם הרחיצה בהיתר, מ"מ מזדמן איסור לידו, שפעמים סורק את ראשו בסוף, שהיא מלאכה דאורייתא של גזוז בשבת, וגם מצוי שסוחט האלונטית מהמים שנבלעו בה, והוא בכלל מכבס. ולכן ראוי לכל מי שיראת השם נוגעת בלבו, למנוע את העם מזה.

הערות

5. ובעוונותינו הרבים, היום התחילו איזה נשים להשבית מנהג זה, ולחקין מן האופה, ולא שפיר עבדי, דמקטינים בזה כבוד שבת [ביאור הלכה סי' רמ"ב ס"א ד"ה והוא]. (ועיין בשו"ת אור לציון ח"ב סי' מ"ז, ובספר הלכות שבת בשבת עמ' כ', ובספר דרור יקרא עמ' שפ"א).
6. ומנהג האר"ז לטבול בכל ערב שבת, ויש מקור לזה בזהר (פרשת תרומה דף קל"ו:). וכאשר יכוין האדם את דעתו ויהיה יראת ה' בלבו באמת ויהיו מעשיו רצונים, אזי בודאי לאחר שטבל בערב שבת בכוונה רצויה לקבל קדושת שבת, יבין בדעתו שנתוסף לו נשמה יתירה, כי ירגיש בנפשו יראת רוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת
7. ויראת ה' וכו', אבל כשאין נשמתו טהורה, אז לא ירגיש בקדושת שבת [זכרו תורת משה סימן א']
8. בשו"ע כתב לרחוץ גם רגליו, אבל כעת אין נוהגין להזהר בזה, ואפשר משום דזה שייך דוקא במדינותיהם שהיו רגילין לילך יחפים, ודרכן לרחוץ רגליהם במים מפני האבק והעפר, משא"כ במדינותינו [משנ"ב סי' ר"ס ס"ק ד']. אבל מי שלא רחץ רגליו כל השבוע, ודאי יש לו לרחוץ רגליו מהזהמא [ספר הלכות שבת בשבת פ"א הע' נ']. (ועי' בשו"ת רב פעלים ח"ב סי' ד"ה ואם תאמר).
9. ובפושטין יש לעיין, אבל בצונן בודאי לא יצא בזה ידי המצוה [בה"ל סי' ר"ס ס"א ד"ה בחמין]. [עיי"ש בענין רחיצה בצונן ואח"כ עומד נגד האש].

מקורות

גם. משנ"ב (סי' רמ"ב ס"ק ו', וסי' רע"ד ס"ק ד'). **מצוה.** שו"ע (סי' ר"ס ס"א), ומשנ"ב (ס"ק א', ב', ג', ה'). **לרחוץ.** משנ"ב (סי' ר"ס ס"ק ד'). **מאד.** משנ"ב (סי' ר"ס ס"ק א').

נטילת צפורניים לכבוד השבת

מצוה לקצוץ צפרניו בערב שבת⁹, ומקפידין שלא ליטול את הצפרניים ביום ה' [אלא אם כן לא יהיה לו שהות לעשותו ביום ששי]. מפני שהן מתחילין לחזור ולצמוח ביום ג' לקציצתן ואין זה כבוד שבת שחוזרים וצומחים בשבת. ויש שכתבו שלא לקוץ את צפרני הידים והרגלים ביום אחד¹⁰, ואין לקוץ אלא בערב שבת או בערב יו"ט, והנכון שיקוץ מן הרגלים ביום ה"¹¹, ומן הידים ביום ו'.

כשנוטל צפרניו¹² לא יטול אותן כסדרן, משום שקשה לשכחה ועניות ועוד דברים רעים, אלא יטלם לסירוגין, ויתחיל בשמאל בקמיצה ובימין באצבע, וסימן לזה: דבהג"א בשמאלו, ובימין בדאג"ה. ויש פוסקים שסוברים שאין צריך לדקדק בזה, ומ"מ לכתחילה יראה להזהר בזה¹³. אחר קציצת הצפרניים צריך ליטול את ידיו.

איתא בגמרא, השורף צפרניו הרי זה חסיד, הקוברן צדיק, והזורקן הרי זה רשע, שמא תעבור עליהן אשה מעוברת ותפיל¹⁴. ובבית המדרש שלא שכיח נשים, או בבית המרחץ שעשוי רק לרחיצת אנשים, מותר לזורקן. ובגמרא מבואר, שיש בכחן להזיק רק במקום שנפלו, אבל כשאוסף את הצפרניים וזורקם בחוץ, לית לן בה. ולפי"ז כתב בפרישה, שאם קצץ בביתו במקום ששכיח נשים ונפלו מידו קצת צפרניו, יכבד אותו המקום ויזיז ממקומם, ושוב לית לן בה, אבל באליה רבה כתב, דאפשר דדוקא כשהשליכן חוץ לחדר הוי שינוי מקום.

נטילת שערות לכבוד השבת

אם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן בערב שבת, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מנוול. ואם אי אפשר לו לגלחן בערב שבת, אזי כל כמה דמקרב לשבת עדיף טפי.

הערות

9. ופשוט שאדם שאין לו מה לחתוך רק אם נתגדלו ב' שבועות, אינו מחוייב ליטלם רק פעם אחת לב' שבועות [שו"ת אלף המגן סי' י"ב].
10. אבל במחזיק ברכה (סי' ר"ס סק"ד) כתב, שאין צריך לחוש לזה, ומותר ליטלם ביום אחד, וכן נהג האריז"ל.
11. משום דצפורני הידים גלויים ונראים, ויש לחוש בהן יותר שלא יהיו גדלים בשבת [מחצית השקל סי' ר"ט ד"ה ומן].
12. בקצות השולחן (סימן ע"ג ס"ק ז') כתב, דמשמע דהקפידא היא רק בשל הידים ולא בשל הרגלים,
- אבל בפרישה (סימן רמ"א ס"ק ד') לא משמע כן.
13. וכן כתב באליה רבה (סי' ר"ס סק"ז), דמי ישמע להקל, כיון שיש בזה משום סכנה. אבל בברכי יוסף (ס"ק ה') כתב, שאין טעם להזהר בזה, וכן בערוך השולחן (סי' כח), שאין לזה מקום בדין, ומאן דקפיד קפיד, ומאן דלא קפיד לא קפיד.
14. והטעם לזה, משום דקודם החטא של אדם הראשון היה מלבושו ציפורן, וכשחטא נתפשט ממנו ולא נשאר ממנו רק צפורניים, ומאחר שהאשה גרמה זה, לכך יש לחוש שיתענש בו האשה ע"י מה שנשאר מהם [כן כתב בספר

מקורות

מצוה. שו"ע (סי' ר"ס ס"א), משנ"ב (ס"ק ו'), וערה"ש (ס"ו). **כשנוטל.** שו"ע (סי' ר"ס ס"א), דרכי משה (סי' רמ"א), ומשנ"ב (סי' ר"ס ס"ק ו', ד'). **איתא.** משנ"ב (סי' ר"ס ס"ק ו'). **אם.** שו"ע (סי' ר"ס ס"א), ומשנ"ב (ס"ק ד', ז').

יש מקומות שאין מגלחין השערות¹⁵ ואין נוטלין הצפורניים¹⁶ בראש חודש¹⁷, ואפילו כשחל בערב שבת¹⁸, כי כן צוה ר' יהודה החסיד¹⁹.

בגדי שבת

ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי יכולתו, דכתיב "וכבדתו", ודרשו חז"ל: שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול²⁰. ואפילו אם הוא בדרך לבדו ובבית של אינם יהודים, גם כן ילבש בגדי שבת, כי אין המלבושים לכבוד הרואים, כי אם לכבוד השבת. וטוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול, ואפילו חלוק וחגורה, וכן טוב שיהיה לו טלית אחרת לשבת, אם אפשר לו. וילך בבגדי השבת עד מוצאי שבת אחר הבדלה²¹.

מתקנת עזרא, לכבס הבגדים כדי שיהיו נקיים לשבת, ולכן יש להזהר שלא לילך בחלוק אחד כמה שבתות, כדי שלא לעבור על תקנת עזרא. ויש לכבסם בחמישי בשבת ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנוים להתעסק בצרכי שבת²².

הערות

לשבת הבאה [שור"ת אלף המגן סי' י"ב, ותהלה לדוד סי' ר"ס ס"ק א'].

19. והטעם לזה, כתב בספר יד אפרים (עמ' נ"ה סקנ"ז) וז"ל שמעתי שהוא משום שיש נכריים שמגלחים דוקא בזמן שמוֹלד הלבנה לאיזה סימן, וגם נוטלים אז צפורניים, ויש בזה משום דרכי אמורי. ובשור"ת דברי שלום (ח"ו סי' ס"ד) כתב, די"ל הטעם משום שהוא כמו חוד"מ, דהיינו כדי לתקן עצמו מקודם לכבוד ר"ח. ובספר מילי דחסידותא (אות נ"ז) ביאר הענין ע"פ תורת נסתר, עיי"ש.

20. ואם א"א לו, לכל הפחות ישלשל בגדיו כלפי למטה שיהיו ארוכים, שזהו דרך כבוד, כמו העשירים היושבים בבתיהם, ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה [שור"ע סי' רס"ב ס"ב, ומשנ"ב סק"ז]. אבל זה רק בבגדים של זמניהם, ולא שייך אצלנו [ערה"ש סי' רס"ב ס"ג]. אבל שייך למי שהולך עם שרוולים מקופלים, שיפשוט אותם לכבוד שבת [הלכות שבת בשבת פ"א הע' פ'].

21. וי"א הנכון שישארו עליו עד אחר מלוה מלכה [כף החיים סי' רס"ב סק"ח].

22. אף בזמננו שמכבסים במכונת כביסה ואין כל כך חשש שיהיו טרודים בדבר, דעת הרבה פוסקים להחמיר בזה [הגרי"ש אלישיב, הגר"נ קרליץ, והגר"ח קניבסקי, דובאו בספר וביום השבת עמ'

תולעת יעקב, הובא בבאר היטב סי' ר"ס ס"ק ב'].
15. **לגבי נשים**, בספר יד אפרים (ביליצר, ס"ק נ"ז) מדייק מספר חסידים, שהוא רק לאנשים, ולא לנשים. אבל בתהלה לדוד (סי' ר"ס סק"א) משמע דלא ס"ל כן, וכן דעת הגר"ח [הובא בספר הליכות חיים ח"א אות שכ"ב]. (ועי' בשור"ת דברי שלום ח"ד סי' נ"ז ד"ה ראשית). **ולגבי קטנים**, דעת רוב פוסקים [שדנו בענין תגלחת לבן ג' בראש חודש] דשייך זה גם אצל קטנים [ראה בספר נטעי גבריאל, תגלחת עמ' ס', שהביא דבריהם].

16. אם התחיל ליטול ציפורנים בשוגג, אינו פוסק [אשל אברהם, בוטשאטש, מהדור"ת סי' תי"ז].

17. **ואם ר"ח הוי ב' ימים**, אין מגלחין גם ביום ראשון של ר"ח [כן מוכח מהרבה פוסקים שדנו בענין ר"ח אייר שחל ביום ו', עי' בספר בין פסח לשבועות פ"ט הע' ד-ח]. ולכאורה ה"ה בנטילת צפורניים. (ועי' בספר יד אפרים עמ' נ"ה סקנ"ז, ושור"ת דברי שלום ח"ו סי' ס"ד, וצ"ע). **ולגבי ליל ר"ח** י"ל שאין קפידא, ואפילו בלילה של יום שני דר"ח [מילי דחסידותא אות נ"ז], אבל דעת הרבה פוסקים להחמיר גם בלילה [ראה בספר תאריך ישראל ס"ג סקמ"ד, ושור"ת חיי הלוי ח"ה סי' מ"ז].
18. ויש מפקפקים על זה, דבערב שבת י"ל שומר מצוה לא ידע דבר רע, ובפרט לענין נטילת צפורניים, שזה זמנו ליטלם ואי אפשר לדחות

מקורות

יש. משנ"ב (סי' ר"ס ס"ק ז'). **ישתדל**. שור"ע (סי' רס"ב ס"ב), שור"ע הרב (ס"ג), ומשנ"ב (ס"ק ה', ו', ח').
מתקנת. שור"ע (סי' רמ"ב ס"א), אליה רבה (ס"ק ט'), ומשנ"ב (ס"ק ד').

כתב בספר חסידים, לא יקח אדם ילד בשבת עד שישים תחילה כר בחיקו, כדי שלא יטנף את בגדיו²³.

מיד אחרי שרחץ את עצמו, ילביש עצמו בבגדי שבת, וזהו כבוד השבת²⁴. לכן אם הוא רוחץ בביתו, ירחץ סמוך לשבת, כדי שילביש עצמו מיד בבגדי שבת, שבלבישתם סמוך לשבת ניכר שבשביל כבוד שבת הוא לובשם. אבל כשהוא הולך לבית המרחץ, נכון שיקדים כדי שלא יבוא לחילול שבת, ובפרט בימי החורף כשהימים קצרים.

גם הנשים נוהגות לרחוץ את עצמן וללבוש בגדי שבת קודם הדלקת הנרות, ואשרי להן. ובימים הקצרים, טוב להזהיר להן שיקדימו להתרחץ ולהתלבש, שלא תבאנה לספק חילול שבת חס ושלום. ואם היא מתאחרת, מצוה יותר שתדליק את הנרות כך במלבושי חול, מלבוא לספק חילול שבת ח"ו.

סידור השולחן והבית

פרשת
בראשית
לימוד ג'

יסדר את שולחנו מערב שבת ויתקן כל ענייני הבית, כדי שימצאו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת, שזהו כבוד השבת. גם יציע המטות שיושבין עליהן, וטוב שתהיה מוצעת גם המטה שישן עליה. בחדר שהוא אוכל, צריך לכסות את כל השלחנות שיש שם, ואפילו ביתר החדרים אפשר שראוי לעשות כן. ויהיה שלחנו ערוך במפה כל יום השבת עד לאחר הבדלה, וכן המנהג, ואין לשנות. ויש נוהגין לשים שתי מפות על השלחן [מלבד המפה שעל הלחם], דאם לא כן כשמנערים המפה נמצא השלחן מגולה.

יש לפנות קורי עכביש מהבית ערב שבת, וכבד את הבית מהאבק והעפר, כדי לנקות את הבית לכבוד שבת, וידמה בדעתו שאילו יבוא אליו להתאכסן מלך בשר ודם, כמה היה יכבד את הבית ויציע את המטות, וכל שכן שבת מלכתא. וטוב להזהר בסעודות ליל שבת ובסעודות שחרית שלא לזרוק דבר חוץ לשולחן, אם אין דרכו לכבד את הבית אחר הסעודות²⁵, כדי שלא ינוול את הבית.

הערות

של זמננו, הוי זה חשש רחוק ואין צריך לחוש לכך [והחיתול הוא במקום הכר], אלא אם כן דרכו של התינוק להקיא, כמו שמצוי בקטני קטנים [שמעתי מהגרש"פ].

24. הטעם, משום דבכה"ג שלובש מיד בגדי שבת, ניכר בזה שרחץ לכבוד שבת, ולא להנאתו גרידא [ש"ת דברי יציב סי' רל"ז ס"ק ב']. ויש מפרשים, משום דאז לובש בגדי שבת בגוף נקי.

25. לקמן במלאכת בונה (עמ' רל"ח), יתבאר

ת"ע], ויש מקילים כל שיש לו מכוונת יבוש, ואם אין לו אסור משום דצריך לטרוח הרבה בתליית הבגדים [ש"ת אור לציון ח"ב סי' ט"ז]. (ועי' בש"כ פ' מ"ב הע' י"ג). ומי שנאנס ולא כיבס בגדיו מקודם, מותר לכבס אותם ביום ו' [מטה יהודה סי' רמ"ב אות ד'], [ובפרט בזמנינו, וכנ"ל].

23. ממגן אברהם (סי' ש"ב ס"ק כ"ג) משמע, דעיקר החשש בזה הוא שמא יטיל מי רגלים ויזל לבגד של האוחז אותו. ולכן כשיש על התינוק חיתול

מקורות

כתב. משנ"ב (סי' רס"ב ס"ק ו'). **מיד.** רמ"א (סי' רס"ב ס"ק ג'), שו"ע הרב (ס"ה), ומשנ"ב (ס"ק י"ב). **גם.** משנ"ב (סי' רס"ב ס"ק י"א). **יסדר.** שו"ע (סי' רס"ב ס"א), שו"ע הרב (ס"א), משנ"ב (ס"ק א'-ד'), ובה"ל (ד"ה יסדר). **יש.** משנ"ב (סי' ר"נ ס"ק ג', וסי' רס"ב ס"ק ג').

אמרו חכמינו ז"ל, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בליל שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר "יהי רצון שיהא כן לשבת הבאה", ומלאך רע עונה "אמן" בעל כרחו, ואם לאו הוא להיפך, חס ושלום.

דינים השייכים בערב שבת

אכילה בערב שבת

מותר לאכול ולשתות בערב שבת כל היום בלי קביעות סעודה, ואפילו אוכל מעט פת להשקיט רעבונו, ואפילו מצוה להימנע לכתא. אולם אין לשתות הרבה מיני משקה עד שיהא שבע, כי הוא מקלקל תאות המאכל, ולפעמים יוכל להיבטל על ידי שכרותו מסעודת שבת לגמרי, ולכן מצוה להמנע מזה עכ"פ מט' שעות ולמעלה [ט' שעות היינו שעות זמניות, והוא רביעית היום עד הלילה].

מן הדין, מותר לקבוע סעודה כל היום², ובלבד שאינו עושה סעודה גדולה, רק כמו שרגיל בה בחול³, אבל מצוה להימנע מלקבוע סעודה לאכול פת כדי שביעה כרגילותו בחול מט' שעות ולמעלה, ומיהו אם התחיל קודם ט', אינו מפסיק. ובימות החורף שהימים קצרים מאד, מצוה להימנע מלקבוע סעודה אפילו קודם ט' שעות, כל שהוא משער בנפשו שעל ידי זה לא יהיה תאב לאכול בלילה.

אסור לקבוע בערב שבת ובערב יו"ט סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בימי החול, מפני כבוד השבת ויו"ט, שיכנס אליהן כשהוא תאב לאכול⁴, וי"א משום שמתוך טרדת הסעודה לא יתעסק בצרכי שבת ויו"ט. וכל היום הוא בכלל האיסור, שאף שאוכלה בבוקר, מ"מ כיון שהוא מרבה בסעודתו שלא כדרכו, שוב לא יאכל בלילה לתיאבון. ואיתא בגמרא, שהיתה משפחה בירושלים שקבעה סעודה בערב שבת, ונעקרה.

סעודה שזמנה בערב שבת, כגון ברית מילה או פדיון הבן או סיום מסכתא, מותר. ואפילו אם אין המילה ביום השמיני ללידתו, כגון שהיה חולה בשמיני ונדרחית,

הערות

1. היינו בין שהיום ארוך או קצר, מתחלק היום ל"ב חלקים, וכל חלק הוא שעה אחת.
2. ובט"ז כתב, דבסעודה ומשתה אם קובע עצמו לשתות, אסור כל היום מפני שיוכל להיבטל על ידי זה מסעודת שבת [שעה"צ סי' רמ"ט ס"ק י"ט].
3. אבל מי שהוא עשיר ביותר ועושה בכל יום באיזה אופנים מותרים לכבד את הבית בשבת.
4. אבל בפרי מגדים מצדד דאין הטעם משום לתיאבון, אלא עיקר הטעם הוא מפני שיש בזה זלזול בכבוד שבת, שעושה ערב שבת שוה בזה לשבת [בה"ל סי' רמ"ט ס"ב ד"ה מפני].

מקורות

אמרו. משנ"ב (סי' רס"ב ס"ק ג'). **מותר.** שו"ע (סי' רמ"ט ס"ב), משנ"ב (סי' י"ד, ט"ז, י"ז), ובה"ל (ד"ה מלקבוע). **מן.** שו"ע (סי' רמ"ט ס"ב), משנ"ב (סי' ט"ז-י"ז), וכף החיים (סי' כ). **אסור.** שו"ע (סי' רמ"ט ס"ב), ומשנ"ב (סי' ד', ח', י', י"א). **סעודה.** רמ"א (סי' רמ"ט ס"ב), משנ"ב (סי' י"ב-י"ג), בה"ל (ד"ה או, וד"ה מותר), ובי"ח (סוף ס"ג).

מ"מ מקרי זמנה קבוע, דכל שעה ושעה זמנה היא, דאסור להניחו ערל אפילו יום אחד. וכן בפדיון הבן, אפילו עבר זמנו, מ"מ כיון שאפילו אחר ל' יום כל שעה ושעה מוטל חיוב עליו לפדותו, ממילא מותר לעשות ג"כ את הסעודה. אך לכתחילה מצוה להקדימה בשחרית משום כבוד השבת, ובדיעבד יכול לעשותה אפילו אחר ט' שעות, רק יזהר שלא לאכול ולשתות כל כך שיוכל לבוא לידי ביטול סעודה שבת בלילה לגמרי.

אם היו נשואין בערב שבת, מותר לעשות את הסעודה ג"כ, אבל לכתחילה טוב ונכון אם אפשר לדחות את הסעודה למחר או ליום אחר. וסעודה שעושין בשידוכין שלנו, אין זו סעודת מצוה כל כך, ולכן אין לעשותה בערב שבת אפילו אם נגמר השידוך באותו יום, אבל מה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים, לא מקרי סעודה ומותר.

בסיכום, בלי קביעת סעודה, מותר לכתחילה [ולא ישתה הרבה]. סעודה רגילה, מצוה למנוע אחר תשע שעות. וסעודה שאינו רגיל בה, אסור אלא אם כן אז זמנה.

תענית בערב שבת

דרך אנשי מעשה היה להתענות בכל ערב שבת, כדי שיהיו תאבים לאכול בלילה. ומיהו הסכימו האחרונים, שאין להתענות בערב שבת, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, אם לא שהוא איסטניס כל כך שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בלילה לתאבון, דאז מנהג טוב הוא, אם אין מוזק לו התענית.

המתענה תענית חלום בערב שבת, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, שהרי אפילו בשבת עצמה, יכול להתענות תענית חלום. ובשאר תענית יחיד, אם קיבל על עצמו את התענית בלשון נדר, צריך להשלים את התענית עד צאת הכוכבים, שאז כלה היום. אבל אם קיבלו שלא בלשון נדר, רק בסתם קבלת תענית, צריך להתענות רק עד שיצא מבית הכנסת⁵, דאז כבר קבלו שבת במה שמתפללים מעריב מפלג המנחה ואילך⁶. ומיהו לכתחילה טוב יותר שיפרש כן בשעת קבלת התענית.

הערות

ערב ר"ח ושאר תעניות חל יום זה בחול, ובחול הלא משלימין, י"א דאפילו כשיארע אח"כ בערב שבת, ג"כ צריך להשלים עד צה"כ, דמסתמא דעתו להתנהג כך תמיד, אם לא כשהתנה בפירוש שאין דעתו להתנהג כך לעולם, אבל יש חולקין ע"ז, וס"ל דמה שנהג כך בחול אין בזה קבלה להשלים אף בערב שבת, ולכן מי שמצטער, יוכל לסמוך על המקילין לאכול תיכף אחר יציאתו מבית הכנסת אף שהיום גדול [משנ"ב סי' רמ"ט סק"ב]. (ועי' בספר הלכות שבת בשבת עמ' ק"ד סוף הע' פ"ח).

5. ובראב"ד משמע, דתיכף משקעה חמה והוא כבר קיבל עליו שבת, אף שלא התפלל עדיין מקרי עי"ז ג"כ השלמה [בה"ל סי' רמ"ט ס"ד ד"ה וי"א].
6. ואם מתענה בכל ערב שבת ובפעם ראשונה שהתענה השלים עד צה"כ, צריך לנהוג כן לעולם, דמסתמא כל זמן שלא התנה בפירוש שאין דעתו להשלים תמיד, אמרינן דדעתו לנהוג כך לעולם, וטוב לכתחילה שלא ישלים בפעם הראשונה, כדי שלא יצטרך להשלים תמיד. ומי שבתחילה כשהתחיל להתענות ביום שמת בו אביו ואמו או

מקורות

אם, משנ"ב (סי' רמ"ט ס"ק ט'). **דרך**, שו"ע (סי' רמ"ט ס"ג), ומשנ"ב (ס"ק י"ח). **המתענה**, שו"ע (סי' רמ"ט ס"ד), משנ"ב (ס"ק כ"א, כ"ג), ובה"ל (ד"ה וי"א).

בתענית ציבור שחל בערב שבת, וכגון בעשרה בטבת, צריך להשלים עד צאת הכוכבים, ואפילו תנאי לא מהני, דלא בדידיה תליא מילתא⁷.

לימוד התורה בערב שבת

יש לאדם למעט קצת בלימודו בערב שבת, כדי שיכין צרכי שבת, ולכן אין קובעין ישיבה באיזה מקומות בערב שבת. ואם רגיל ללמוד דבר שיש לו קצבה, כגון פירש"י על הסדרה, או שלומד עם רבים, אל יבטלנו, ולא גורנין שמא ימשך עד הלילה. וכן מי שיש לו משרת שיכין בשבילו או שהכין כבר בעצמו ביום ה', יוכל ללמוד כדרכו. אך מ"מ צריך לתקן איזה דבר לכבוד שבת, ואפילו יש לו כמה עבדים, וכנזכר לעיל.

תפלת מנחה ערב שבת

בתפלת מנחה בערב שבת אין נופלין על פניהם, ואפילו כשמתפללים מנחה גדולה, מפני שהוא סמוך לכניסת שבת ואין אומרים תחינה מפני כבוד שבת. וכן מי שאוכל פת אחר חצות, אין לו לומר "על נהרות בבל", אלא יאמר "שיר המעלות".

הליכה בדרך בערב שבת

אין הולכים⁸ בדרך בערב שבת אלא עד קרוב לשליש היום, כדי שיגיע למקום ששובת שם בעוד היום גדול, ויוכל להכין צרכי סעודה לשבת⁹. ואפילו אם הולך לביתו, מ"מ אסור, שמא לא ידעו שיבוא, ולא הכינו בשבילו. אולם אם שלח להודיעם שיבוא אצלם לשבת, אזי מותר לו לילך גם לאחר שלישי היום, ובלבד שיזהר שלא יתאחר לבוא עד סמוך לערב, מפני שכמה פעמים נכשלים עי"ז ובאים לידי חילול שבת. ובמדינות אלו שרוב בני אדם מכינים צרכי שבת בריוח, אין נזהרין בזה כלל, בין כשהולך לביתו ובין כשהולך להתארח בבית אחרים, ובלבד שיזהר לכתחילה שלא יסע עד סמוך לערב.

הערות

7. אך ציבור שגזרו על עצמן תענית בשביל איזה ענין, אינו חמור כל כך, ומהני תנאי [משנ"ב סי' רמ"ט ס"ק כ"א].
8. יש אומרים דכל האיסור הוא רק כשהולך ברגליו, דאז חיישינן שמא יהיה עייף וימשך הרבה, אבל כשנוסע בעגלה, מותר אפילו הולך אחר חצות היום, ובלבד שיעמוד לשבות בעוד היום גדול, בכדי שיוכל להכין צרכי שבת [משנה
9. אולם אם א"א לו להכין צרכי שבת במקום שהוא שם, או שאינו מקום יישוב בטוח אפילו אם יש עמו צרכי שבת, מותר לו לילך עד שיבוא למקום בטוח. ואם הולך לדבר מצוה, יש להקל בהליכה יותר משליש היום, כל שהוא משער שיגיע בעוד היום גדול [שו"ע סי' רמ"ט ס"א, ומשנ"ב ס"ק ה', ובה"ל ד"ה אין], (ועיי"ש עוד בזה).

מקורות

בתענית. רמ"א (סי' רמ"ט ס"ד), ומשנ"ב (ס"ק כ"א). **יש.** שו"ע (סי' רנ"א ס"ב), ומשנה ברורה (ס"ק ח', ט'). **בתפלת.** שו"ע (סי' רס"ז ס"א), אליה רבה (ס"ק א'), ומשנה ברורה (ס"ק א'). **אין.** שו"ע (סי' רמ"ט ס"א), ומשנה ברורה (ס"ק א', ב', ג', ו').

הפלגה בספינה קודם שבת

אין מפליגין בספינה לדבר הרשות פחות מג' ימים קודם לשבת, והרבה טעמים נאמרו בפוסקים לדין זה: [א] שמא יעשה העכו"ם בעל הספינה עבורו מלאכה בשבת, כגון בקשירת הקלע ושאר חילולים. [ב] שמא יצטרך הישראל לעשות מלאכה בעצמו בשבת משום פיקוח נפש, דמקום סכנה הוא. [ג] משום איסור תחומין. [ד] משום ביטול מצות עונג שבת, דבכל ג' הימים הראשונים יש צער מחמת טלטולי הספינה שגופו משתבר, וגם מחמת הסרחון העולה מן הימים המלוחין, ואין רוחו חוזרת לבוא עד אחר ג' ימים, שאז הורגל בזה.

במקום שאין את כל חששות אלו, מותר להפליג בספינה לדבר רשות אפילו בערב שבת [כשאין הספנים ישראלים שעושין מלאכה שלא כדין]. לפיכך מותר להפליג בספינה אם מתקיימים ד' תנאים: [א] שלא יבוא הישראל לידי מלאכה בשבת, אפילו מלאכה דרבנן. [ב] שהספינה הולכת בשביל נכרים, דאז כשנעשית בה מלאכה, מסתמא היא לצורך עכו"ם. [ג] שלא יהא ידוע לנו שעומק המים מתחתית הספינה עד קרקע הנהר הוא פחות מעשרה טפחים, שלא יבא לידי חשש איסור תחומין. [ד] שההפלגה היא בנהרות שאינם מלוחים, ואין שום צער למפליגים בהם, או שהולך בספינות גדולות של ימינו שכידוע נינוחות טובא ואין הנסיעה גורמת לו צער וביטול עונג.

עוד פרטי דינים של הפלגה בספינה קודם שבת, וגם דיני הליכה במדבר בשיירה, נתבארו במילואים (סימן ב').

מלאכה בערב שבת

העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, שמה שירויח במקום זה, יפסיד במקום אחר, ודעת רוב הפוסקים היא דגם איסור יש בזה.

יש מפרשים שהכונה היא למנחה גדולה, דהיינו בשש שעות ומחצה, ויש מפרשים למנחה קטנה, דהיינו מתשע שעות ומחצה [והשעות הן זמניות], והסומך על המקילין לא הפסיד. ומ"מ במגן אברהם משמע, דפועלי שדה צריכין לשבות במנחה גדולה, אך בזמנינו לא נהגו כן, ואפשר דהוא משום שכל טעם הדין הוא כדי שיבואו לעיר ויכינו צרכי שבת, ובזמנינו כל אחד מהפועלים אנשי ביתו מכינין צרכי שבת. ומ"מ כל ירא שמים יראה להפסיק ממלאכתו שבשדה עכ"פ בזמן מנחה קטנה, אם לא שהוא דבר האבד, ורבים מחמירים להפסיק אף ממלאכות שבבית¹⁰.

הערות

10. היינו אף שיש להם משרתים להכין להם, פירש במשנ"ב ברכת אשר, על בה"ל סימן רנ"א מי"מ החמירו על עצמן אף ממלאכות שבבית [כן ס"א ד"ה ויש].

מקורות

אין. מ"ב (ריש סי' רמ"ח). **במקום**. שו"ע (סי' רמ"ח ס"ב), שו"ע הרב (ס"ג), מ"ב (הקדמה לסי' רמ"ח, וסקט"ז). וספר הלכות שבת בשבת (עמ' ס"א, ס"ד). **העושה**. שו"ע (סי' רנ"א ס"א), מ"ב (סק"ב), ובה"ל (ד"ה העושה). **יש**. שו"ע (סי' רנ"א ס"א), משנ"ב (ס"ק ג'), ובה"ל (ד"ה ויש).

כל זה הוא רק בעושה מלאכת עצמו, אבל פועל הנשכר אצל בעל הבית, מבואר בחושן משפט, דבסתמא זמן עבודתו הוא עד סמוך לשקיעת החמה, ויש לו זמן רק כדי שילך לביתו למלאות לו חבית מים ולצללות לו דג קטן ולהדליק לו את הנר, אם לא במקום שיש מנהג קבוע להפסיק מקודם. ומיהו כל זה הוא רק בדיעבד שנשכר ליום סתמא, אבל לכתחילה מוטל על הפועל שלא להשכיר את עצמו ליום שלם בערב שבת, כי אם עד זמן מנחה קטנה.

דוקא כשעושה את המלאכה דרך קבע אינו רואה סימן ברכה, אבל מותר לעשות בדרך עראי לפי שעה, שאינו קובע עליה, ואפילו כשעושה בשכר. ולכן מותר לכתוב אגרת שלומים וכל כיוצא בזה, וכן מותר אפילו צידת חיה ועוף כל שאינו קובע עצמו עליה.

כתב המג"א, דדוקא מלאכה אסורה, אבל פרקמטיא מותר, אולם כמה אחרונים ס"ל, דמותר רק עד מנחה קטנה [ויש מקילים אח"כ בצנעה], ויש שפירשו דגם כונת המג"א היא להקל רק ממנחה גדולה עד מנחה קטנה. וכן ראוי לבעלי החנויות לנהוג, שישגרו חנויותיהם כשעה ורבע קודם השקיעה, כי גדולה המכשלה שלפעמים בא שר אחד ונמשך המשא ומתן עד חשיכה ממש, ומלבד זה כפי הרגיל שהנשים כשבאות מהחנויות רוחצות ולובשות בגדי שבת קודם הדלקת הנרות, ואם יתאחרו מלצאת יבואו לספק חילול שבת ח"ו, ובפרט בימים הקצרים.

לעשות מלאכה לצורך שבת, מותר כל היום, ולכן מותר לתקן בגדיו וכליו לצורך שבת, ואפילו לתפור בגדים חדשים. בביאור הגר"א משמע דס"ל דרק מעשה הדיוט מותר, אבל משארי אחרונים לא משמע כן. ויכול לתקן גם בגדי חבירו לצורך שבת אם אינו נוטל על זה שכר¹¹, ואם הוא עני שאין לו מה יאכל, מותר גם בשכר. ואפילו יש לו לחם, רק הוא צריך לצרכי שבת לענגו בבשר ודגים ומשקים טובים, ג"כ יש לומר דמותר.

כל המלאכות המותרות בערב פסח ובחול המועד, כגון דבר האבד, מותרות בערב שבת.

הערות

11. אבל בביאור הלכה (סי' רנ"א ס"ב ד"ה ואינו) כתב, דאם הוא רואה שאם לא יביא לו את הבגד עד שבת, יפחות לו משכירותו מהמחיר הרגיל לזה, או שמכאן ולהבא לא יתן לו להשתכר, אפשר דהוא בכלל דבר האבד, וגם יש עוד טעם להתיר, די"א דאם התחיל בזמן היתר, שוב מותר לגמרו, ובשעת הדחק דיהיה לו עליו תרעומת אם לא יביא לו לשבת, יוכל לסמוך על דעה זו, ויוכל לגמרו אף לאחר זמן מנחה קטנה אפילו בשכר. ומ"מ מי שהוא בעל מלאכה ירא ה', יראה לכתחילה לזרז עצמו שלא יבוא לזה שיצטרך לעשות עד סמוך לשקיעת החמה, אם לא מי שהשעה דחוקה לו.

מקורות

כל. משנ"ב (סי' רנ"א ס"ק ג'), ושעה"צ (ס"ק ד'). **דוקא**. רמ"א (סי' רנ"א ס"א), משנ"ב (ס"ק ד'), ובה"ל (ד"ה איגרת). **כתב**. משנ"ב (סי' רנ"א ס"ק א'), סי' רנ"ז סק"א, שעה"צ (שם ס"ק ג'), ובה"ל (סי' רנ"א ד"ה העושה). **לעשות**. שו"ע (סי' רנ"א ס"ב), משנ"ב (ס"ק ה'), ובה"ל (ד"ה לתקן). **כל**. משנ"ב (סי' רנ"א ס"ק ה'), ובה"ל (ד"ה ואינו).

מותר לכתוב ספרים לעצמו דרך לימודו, מפני שהוא לצורך מצוה, אבל אסור לכתוב לחבירו בשכר¹². ולכן יזהר מלכתוב סת"ם בשכר, אלא אם הוא צריך עתה למזוזה או ספר תורה או תפילין, או שהוא דחוק לצרכי שבת.

מותר לילך לספר להסתפר כל היום¹³, ואפילו מספר ישראל שנוטל שכר, משום דניכר לכל שמסתפר לצורך שבת, משא"כ תיקון בגד שאסור בנטילת שכר, דשם אין ניכר בפעולה שהיא לצורך שבת. ולפי"ז יש להזהר שלא לגלח לעכו"ם¹⁴.

האריז"ל היה נזהר שלא לגלח לאחר שהגיע זמן מנחה קודם שהתפלל מנחה, אע"פ שהוא לצורך שבת שהוא מצוה, והעולם שאינם נזהרים בזה אפילו אחר שהגיע זמן מנחה קטנה, י"ל דכיון שקוראין לבית הכנסת, לא חיישינן שיעבור על ידי זה זמן התפלה¹⁵.

מלאכה בערב שבת שתיגמר מעצמה בשבת

פרשת
נח
לימוד ג'

מותר להתחיל במלאכה בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, ואע"פ שאינו יכול לגמרה מבעוד יום אלא היא נגמרת מאליה בשבת, וכגון לפרוס בערב שבת מצודות חיה ועופות ודגים והם נצודים בשבת. וכן מותר לפתוח סמוך לשקיעה שפת המעיין כדי שילכו מים לגינה להשקותה, והם נמשכים והולכים בכל השבת¹⁶.

מותר לתת מוגמר [פירוש: מיני בשמים שנותנין על האש ומעשנין את הבגדים שיהא ריחן נודף] תחת הבגדים קודם השבת, והם מתגמרים מאליהם כל השבת, ואפילו אם מונח המוגמר בכלי, משום דאין אדם מצווה על שביתת כלים.

מותר ליתן צמר לתוך היורה סמוך לשקיעה כדי לקלוט את הצבע בשבת, ובלבד שאינה על האש, דאם היא על האש אסור, שמא יחתה בגחלים, וגם צריך שתהיה טוחה בטיט, שלא יבוא להגיס בה בכף ויתחייב משום מבשל¹⁷. ואפילו אם יש זמן

הערות

12. אבל אם כוונתו בהגהת הספרים והעתקתם ללמוד בהם, מותר אע"פ שמקבל שכר [ספר הלכות שבת בשבת עמ' פ"ג].
13. אבל בביאור הלכה (סי' רנ"א ס"ב ד"ה ומסתפרין) מביא, דבביאור הגר"א מפקפק בזה מאד, ולפי דעתו יש להזהר ממנחה ולמעלה אפילו בחנם, כיון שהיא מלאכת אומן.
14. ובשעה"צ (שם סק"ח) משמע, דאף בחנם אסור.
15. ובוה"ז שאין השמש קורא, י"א שיכול לסמוך על שומר שיזכיר לו להתפלל [ספר הלכות שבת בשבת עמ' מ"ז]. (ועיי"ש עוד בזה).
16. דעת המחנה חיים (ח"ג סי' כ"ב) היא, דכל ההיתר הוא רק אם התחילה המלאכה בערב שבת, אבל אסור לעשות בערב שבת דבר שיגרום שבשבת יתחיל מלאכה. אבל הרבה אחרונים לא ס"ל כן [שו"ת ארץ צבי (סי' ק"ט ד"ה ולפי"ז), שביתת השבת (זורע, סק"ט), הגרצ"פ פרנק, ותורת חיים (הובאו בשביתת השבת שם)].
17. אבל רק גבי צבע יש לחוש שיבוא להגיס, ולא בתבשיל, לפי שיקדיחנו היורה והוא מפסיד הרבה [חי' הרמב"ן י"ח:]. [ועי' בשר"ת מנחת שלמה ח"ב סי' י"ב ד"ה עיינתי].

מקורות

מותר לכתוב. בית יוסף ושו"ע (סי' רנ"א ס"ב), ומשנ"ב (סק"ו). **מותר לילך.** שו"ע (סי' רנ"א ס"ב), ומשנ"ב (סק"ו). **האריז"ל.** משנ"ב (סי' רנ"א ס"ק ז'). **מותר להתחיל.** שו"ע (סי' רנ"ב ס"א, ס"ה), ומשנ"ב (סק"ו ל"ה). **מותר לתת.** שו"ע (סי' רנ"ב ס"ה), ומשנ"ב (סק"ו ל"ט). **מותר ליתן.** שו"ע (סי' רנ"ב ס"א), ומשנ"ב (סק"ו ג' ה').

שיקלוט הצבע מבעוד יום, ג"כ אסור, שמא יחתה או יגיס בה כדי לקלוט היטב¹⁸. י"א דמותר לתת חיטים לתוך רחיים של מיס"י סמוך לשקיעה, כמו שאר מלאכה שמתחיל מערב שבת. אולם יש אוסרים ברחיים וכל כיוצא בזה שיש לחוש להשמעת קול, משום דאושא מילתא ואיכא זילותא לשבת שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת, וכך נהוג לכתחילה, ומיהו במקום הפסד יש לסמוך על דעת המקילים²⁰. וליתן לרחיים של עכו"ם, בודאי יש להתיר מבעוד יום.

שעון שעשוי להשמיע קול להודיע את השעות, מותר לערכו ולהכינו מבעוד יום כדי שילך ויקשקש כל השבת, ולא חיישינן שכשישמעו קולו יחדוהו שהעריכו בשבת, משום דהכל יודעין שהדרך להעריכו מאתמול.

הוצאת חפצים סמוך לערב

לא יצא אדם בערב שבת חצי שעה קודם בין השמשות עם חפץ²¹ בידו או בכיסו, שמא ישכח ויוציא את החפץ משתחשך מרשות לרשות, או יעבירו ד' אמות ברשות הרבים. אבל מותר לצאת לרשות הרבים סמוך לחשיכה במחט התחובה לו בבגדו וכדומה במקום שאין דרך להוציא כן בחול, דכיון שגם אם היה יוצא בו בשבת היה פטור מדאורייתא²², לכן אע"פ שעכ"פ מדרבנן אסור, לא גזרו על זה בערב שבת, משום דהוי גזירה לגזירה. וכתב המג"א, דלפי"ז בזמן הזה שאין לנו רשות הרבים דאורייתא אלא כרמלית [כמו שיתבאר במלאכת הוצאה עמ' ר"ע], מותר לצאת בחפץ שבידו סמוך לבין השמשות, דלא הוי אלא גזירה לגזירה. ומיהו לדעת הרבה פוסקים, גם בזמן הזה יש רשות הרבים, וכל שכן סמוך לשקיעה ממש, דדעת הגר"א היא דגזרו אז אף בדבר שאסור בשבת רק מדרבנן, ולכן אפילו לכרמלית אסור²³.

הערות

18. ולא דמי לקדירה של אוכל, דבקדירה אם היא מבושלת כל צרכה [ואינה ע"ג האש], תו לית בה איסורא, ואלו ביורה של צמר, אסור בכל גוונא להגיס בה [משנ"ב סי' רנ"ב ס"ק ה'].
19. אבל לא של בהמה, משום דאדם מצווה על שביתת בהמתו [משנ"ב סי' רנ"ב ס"ק מ"ז].
20. היינו מבעוד יום, אבל בשבת אסור ליתן אפי' ע"י עכו"ם [משנה ברורה סי' רנ"ב ס"ק מ"ט], (ועיי' עוד בזה).
21. אבל בתפארת ישראל (פ"א ס"ק ה') כתב, דאסור רק בדברים שדרכו לאחוזו בידו בכל שעה, ולכן חיישינן שישכח. [וצ"ע מהמג"א (סי' רנ"ב ס"ק
- כ"ד) שמחמיר בתפילין שבידו]. (ועיי' במאירי י"א. ד"ה לא יצא החיט).
22. ונחלקו הפוסקים לגבי חייט שיוצא בשבת עם מחט התחובה בבגדו, אם יש בזה חיוב חטאת, ולדעת המחמירים, יהיה אסור לו לצאת כן סמוך לביה"ש [ביאור הלכה סי' רנ"ב ס"ו ד"ה בידו].
23. אבל מותר לצאת בתפילין בראשו סמוך לשקיעה, ואפילו לרה"ר, לפי שמסתמא אינו שוכחם בראשו, שמצוה למשמש בהם ואסור להסיח דעתו מהם, אבל אם אוחזן בידו, אסור לצאת בהם סמוך לחשיכה, כמו שאר חפצים [שו"ע סי' רנ"ב ס"ו, ומשנה ברורה ס"ק נ"ד].

מקורות

י"א. שו"ע (סי' רנ"ב ס"ה), משנ"ב (ס"ק מ"ח-מ"ט), וערה"ש (ס"ח). **שעון**. שו"ע (סי' רנ"ב ס"ה, וסי' של"ח ס"ג), ומשנ"ב (סי' רנ"ב ס"ק נ, וסי' של"ח ס"ק י"ג-י"ד). **לא**. שו"ע (סי' רנ"ב ס"ו), משנ"ב (ס"ק נ"א-נ"ג), ובה"ל (ד"ה סמוך, וד"ה בידו).

ערב שבת סמוך לחשיכה, ימשמש אדם בבגדיו בכל מקום שדרכו להשתמש, כגון בכיסים שבבגדיו, שמא יש בהם איזה דבר ויבוא להוציאו לרשות הרבים, או שמא יש בהם דבר מוקצה ויטלטלנו בשבת. וגם בשבת, אם רוצה לצאת חוץ לעירוב, והוא רגיל לשאת בכיסו דבר המותר לטלטל, צריך למשמש מתחלה.

מי שהחשיך לו בדרך וכיסו בידו, דינו נתבאר במילואים (סימן ג').

תוספת שבת ובין השמשות

פרשת
לך לך
לימוד א'

הכרזה לכניסת השבת

כשהיו ישראל בישובן, היו תוקעין בערב שבת שש תקיעות, כדי להבדיל את העם מן המלאכה. ונהגו בקהילות הקדושות, שסמוך לשבת כחצי שעה או שעה קודם שמתכסה השמש מעינינו, מכריז שליח ציבור להכין עצמן לשבת, והוא במקום התקיעות שנהגו בימיהם, וכן ראוי לנהוג בכל מקום, כדי שלא יבואו ישראל לידי חילול שבת. וראוי לשלוח איש לבעלי מלאכה, לבטל אותן ממלאכתן קודם זמן זה, דהיינו בערך שעה ורבע קודם שמתכסה השמש, דמיד לאחר זמן מנחה קטנה כבר אין לעשות מלאכה וכנ"ל.

בקהילות גדולות מאד שאי אפשר להכריז, נכון מאד שימצאו אנשים המתנדבים בעם לילך ולזוז בכל רחובות העיר על דבר סגירת החנויות והדלקת הנרות, וכן נוהגים בכמה עיירות גדולות חבורות קדושות המיוסדות על השגחת השבת, ואשרי חלקם כי הם מזכים את ישראל לאביהם שבשמים, והמתחזקים תמיד במצוה זו, יזכו עבור זה לבנים גדולי ישראל.

תוספת שבת

מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש, אך אין בו לא ולא כרת².

הערות

1. ולכן יש להכריז גם בערב שבת שחל ביו"ט, כמו שהיו תוקעין בו (ביאור הלכה סי' רנ"ו ד"ה והוא), (עיי"ש עוד).
 2. וילפינן לה מדכתיב לגבי יום הכפורים "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב, מערב עד ערב תשבתו שבתכם", ואמרינן יכול בט' מתענין, ת"ל "בערב", אי בערב יכול משתחשך, ת"ל "בתשעה", הא כיצד, מתחיל ומתענה מבעוד יום
- כדי להוסיף מחול על הקודש, וגם ביציאתו מוסיף מדכתיב "מערב עד ערב". ומדכתיב "תשבתו שבתכם" ילפינן, דכל מקום שנאמר "שבות", והיינו שבת ויו"ט, גם כן צריך להוסיף מחול על הקודש [משנ"ב סי' רס"א ס"ק י"ט]. והמחבר כתב דין זה בלשון י"א, משום דהרמב"ם חולק ע"ז, אכן גם להרמב"ם מצוה מדרבנן יש להוסיף מעט מחול על הקודש [בה"ל סי' רס"א ס"ב ד"ה י"א שצריך].

מקורות

ערב. שו"ע (סי' רנ"ב ס"ז), ומשנ"ב (ס"ק נ"ה-נ"ו). **כשהיו.** שו"ע (סי' רנ"ו ס"א), ומשנ"ב (ס"ק א'-ב'). **בקהילות.** משנ"ב (סי' רנ"ו ס"ק ב'). **מצות.** שו"ע (סי' רס"א ס"ב), ומשנ"ב (ס"ק י"ט).

זמן התוספת צריך להיות קודם בין השמשות, דבביה"ש הוא כבר ספק שמא הוא לילה, והעושה בו מלאכה חייב אשם תלוי, ואין צריך לזה מצות עשה³.

זמן התוספת מתחיל מפלג המנחה ואילך⁴, אבל אם קיבל עליו את השבת קודם פלג המנחה, אין בקבלתו כלום. יכול להוסיף את כל הזמן מפלג המנחה עד הלילה, ע"י שיאמר בפיו שמקבל עליו שבת. וכן ע"י אמירת "ברכו", הוי קבלה, שכיון שאמר החזן "ברכו", הכל פורשין ממלאכתם, ולדידן, כיון שהתחילו "מזמור שיר ליום השבת", הוי כ"ברכו" שלהם, ובמקומות שנוהגין לומר "לכה דודי" ומסיימין "בואי כלה", הוי קבלת שבת ממש. ואם קיבל שבת בליבו, נחלקו הפוסקים אם מהני. אכן לעיקר מצוות תוספת שבת די שיוסיף איזה זמן קודם הלילה, ובלבד שיהיה אז עדיין ודאי יום כדי שיוסיף מחול על הקודש⁵. ושיעור זמן התוספת לא נתברר מן הגמרא, אך מ"מ לא סגי בהוספה כלשהי, אלא צריך קצת יותר, ומי שמחמיר על עצמו ופורש ממלאכה חצי שעה או עכ"פ שליש שעה קודם שקיעה⁶, אשרי לו, שהוא יוצא בזה ידי שיטת כל הראשונים.

פלג המנחה היינו שעה ורבע של שעות זמניות קודם הערב. ויש דעות בין הפוסקים אם השעה ורבע הזו היא קודם השקיעה או קודם צאת הכוכבים, ולכן אם

הערות

שבת הלוי ח"ד סי' כ"ז, ועיי"ש ח"י ס"ג, והלכות שבת בשבת עמ' קט"ו, ומגילת ספר סי' ל"ט סק"ו, וגביע כסף סי' רס"א סק"ב. ומ"מ דעת הגריש"א (הובאה בשבות יצחק עמ' רכ"ג), דטוב להזכיר את השבת בקבלתו, ולכן אם רואה שהציבור לא יגיעו ל"מזמור שיר" עד סמוך לשקיעה, יאמר קודם לכן "הריני מקבל קדושת שבת", וכן כתב במגילת ספר (שם), דיש מצוה לקבל בפה, אך אינו חיוב. (ועיין בתשובות והנהגות ח"ג סי' פ"ג, בספר שמור וזכור סי' י"ז, ובספר דרור יקרא עמ' ת"ז).

6. אף דהוי לפני פלג המנחה לדעת הפוסקים שפלג המנחה הוא שעה ורביע לפני צה"כ, מ"מ בבב"ל (סי' רס"א ס"א ד"ה שעה, וסי' רס"ג ס"ד ד"ה קודם) כתב, די"א דיכול לקבל שבת ב' שעות קודם שבת, [ובדרכי משה (סי' רס"א סק"א) כתב הטעם, משום שהוא חלק י"ב של היום, כמו לתוספת שביעית היא חלק י"ב של השנה]. (ועי' במנחת כהן, מאמר ב' פרק ו'-ט').

7. היינו בין שהיום ארוך או קצר, מתחלק היום ל"ב חלקים, וחלק ורביע קודם הערב הוא פלג המנחה.

3. ובדיעבד אם עבר ועשה מלאכה בתוספת שבת, מצדד הפמ"ג להקל להנות ממנה [ביאור הלכה סי' רס"א ס"א ד"ה ואין מדיקין]. (ועי' לקמן בהע' 16).

4. במחבר (סי' רס"א ס"ב) כתב, דזמן תוס' שבת הוא מתחילת השקיעה, והרמ"א הוסיף שזמנה מפלג המנחה, [וכן מבואר במחבר בסי' רס"ג ס"ד], וכתב הבב"ל (סי' רס"א ס"ב ד"ה מפלג), בשם הפרי מגדים, דמי שמקבל שבת בתוך הד' מילין, הוא דאורייתא ובעשה של תוספת שבת, וקודם זמן זה עד פלג המנחה הוא רק מדרבנן. (ועי' בפרי מגדים מש"ז סוף סי' רס"ו, ובהגהות רע"א על המג"א סי' רנ"ג סק"ו, ובמשנ"ב סי' רנ"ט סק"ו).

5. יש סוברים דאף בתוספת זו בעינן קבלה להדיא [תוס' שבת סי' רס"א סק"ג, חלקת יואב ח"א ס"ל, ושש"כ פ' מ"ז ס"ב], אבל דעת הרבה פוסקים היא, דתוספת מועטת זו אין צריך לקבל בפירוש, כי החיוב חל ממילא, ורק כשרוצה לקבל יותר, צריך לקבל בפה [כן מוכח מערוך השולחן סי' רס"א ס"ב, וכן משמע בחי"א כלל ה' ס"ב, וכן פסקו הגריש"א, הובא בשבות יצחק עמ' רכ"א, ושו"ת

מקורות

זמן. שו"ע (סי' רס"א ס"ב, וסי' רס"ג ס"י), משנ"ב (סי' רס"א ס"ק כ"א-כ"ה, ל"א), ובה"ל (ד"ה איזה). **פלג.** משנ"ב (סי' רס"א ס"ק כ"ה).

קיבל על עצמו תוספת שבת החל משעה ורבע [זמניות] קודם השקיעה, יש להחמיר שלא לעשות מלאכה⁸.

קודם בין השמשות בעוד שהוא ודאי יום ועדיין יש זמן להוסיף מחול על הקודש, יאמר לאנשי ביתו להפסיק מלעשות מלאכה ולהזדרז להדליק את הנרות¹⁰. יאמר להם סמוך לבין השמשות, כדי שלא יפגעו ויאמרו שעדיין יש שהות. ואם הוא אז בבית המדרש או במקום אחר, צריך לשלוח אחר שיזהירם לזה. ויאמר בלשון רכה כדי שיקבלו ממנו, ולעולם לא יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו, שמתוך היראה הם מחללין שבת ומאכילין לאדם דבר האסור לו ובאין לידי כמה עבירות.

זמן בין השמשות

פרשת
לך לך
לימוד ב'

בין השמשות הוי ספק יום ספק לילה. תחילת זמן בין השמשות הוא בשקיעת החמה, ונחלקו הראשונים מתי הוא. דעת רבינו תם היא, וכן פסק המחבר¹¹, שהוא בסוף השקיעה, דשתי שקיעות הן, דמתחילה מתכסה החמה מעינינו ושוקעת, והוא הנקרא תחילת השקיעה, ושוהה כדי ג' מילין ורביע מיל¹² ועדיין יום הוא, ומאז והלאה מתחלת השקיעה השניה, שאז מתחיל האור לשקוע לגמרי, והוא הנקרא סוף

הערות

כמה טעמים למה לא נהגו כן, עי' באשל אברהם מבוטשאטש, ושו"ת כנסת יחזקאל סי' כ"ג, ונ"מ בין הטעמים אם רק בחוץ לארץ אין צריך לשאול או אף בארץ ישראל]. וכן במה שכתב בשו"ע, שיש לשאול "עשרתם", כתב הרמ"א דבמקום שאין מעשרין, אין צריך לשאול על זה.

11. ולענין מש"כ המחבר בהלכות מילה, די"א שלא משמע כדבריו בהלכות שבת, עי' בספר ישראל והזמנים (ח"ב עמ' תתמ"ה סקט"ו).

12. כתב הרמ"א (סי' רס"א ס"א), דשיעור מיל הוא שליש שעה פחות חלק ל' [י"ח דקות], וא"כ ג' ורביע מילין הוי חמשים ושמונה וחצי דקות. וי"א דהוא כ"ד או כ"ב וחצי דקות, (ודבריהם הובאו בביאור הלכה סימן תנ"ט ס"ב ד"ה הוי) ומשמע ממשנה ברורה כאן דלא חש לדבריהם, אף שהיא חומרא במוצ"ש לפי שיטת ר"ת, (ועי' בשעה"צ סי' רס"א ס"ק כ'), ואולי סתם להקל משום דגם יש לצרף את שיטת הגר"א, וצ"ע. [ושמעתי דיש לחלק בין שיעור מיל לזמן בין השמשות לבין שיעור מיל לשאר דברים, עיין בספר אהל רמ"א על מסכת פסחים עמ' תר"מ].

8. בספר הלכות שבת בשבת (פ"ד הע' כ"א) כתב, דכיון די"א דיכול לקבל שבת ב' שעות לפני שבת, בדיעבד אם עשה כן, יש להחמיר שלא לעשות מלאכה. [וצ"ע אם צריך להחמיר כל כך, עי' בבה"ל סי' רס"ג ס"ד ד"ה קודם, ובבה"ל סי' רס"א ס"ב ד"ה מפלג ודוק, וכן מקילים בשו"ת אז"נ (ח"א סי' ע"ט סק"ח) ובשש"כ (פ' מ"ג סע' י"ב), (ועיי"ש הע' ס"ז בשם הגרשו"א)].

9. אבל אם יודע באשתו שהיא זהירה להדליק בזמנו, אין צריך לומר לה להדליק, ומ"מ טוב לומר לה כדי להשתתף קצת במצוה [דאז לא אמרינן מצוה בו יותר מבשלווח], ואם הוא הכין את הנרות, אין צריך לומר לה [אשל אברהם בוטשאטש סי' ר"ס].

10. בשו"ע (סי' ר"ס ס"ב) כתב, שיש ג"כ לשאול להם "ערכתם", אבל במשנ"ב (סקי"ב) כתב, דבמקום שהניחו עירובי חצרות מערב פסח לערב פסח, וגם עירובי תחומין אין דרכו להניח, אין צריך לשאול על זה. וכן במה שכתב בשו"ע, שיש לשאול "הפרשתם חלה", כתב במשנ"ב (סקי"ג), דאין נוהגין לשאול על זה [ועיי"ש לגבי ערב פסח]. [ויש

מקורות

קודם. שו"ע (סי' ר"ס ס"ב), ומשנ"ב (ס"ק ט', י', י"ד). **בין.** שו"ע (סי' רס"א ס"ב), ומשנ"ב (ס"ק י"ט-כ').

השקיעה, ואז מתחיל בין השמשות¹³. זמנו נמשך כדי שיעור מהלך ג' רבעי מיל¹⁴, שהוא אלף ות"ק אמות, ואח"כ יוצאין ג' כוכבים בינונים, שהם סימן ללילה. נמצא שלדעתו מתחילת השקיעה ועד צאת הכוכבים הם ד' מילין.

אולם דעת הגאונים היא, וכן הסכים הגר"א, דבין השמשות מתחיל תיכף אחר תחילת השקיעה, דהיינו משעה שהחמה מתכסה מעינינו, ונמשך זמנו כדי ג' רבעי מיל, ולאחר זמן זה בסמוך לו יוצאים הג' כוכבים בינונים, ואז הוא לילה מן התורה לכל דבר. ולפי"ז כתב המשנה ברורה, דיש להיזהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה מתכסה מעינינו, וחס ושלום להקל בזה, דהוא ספק איסור סקילה לשיטה זו. ואפילו מלאכת מצוה, כגון הדלקת הנרות, ג"כ יזהר מאד לגמור קודם שתשקע החמה, דאח"כ הוא כבר בכלל בין השמשות.

בספר יראים החמיר יותר, וס"ל דבין השמשות מתחיל ג' רבעי מיל קודם התחלת השקיעה, וכתב הב"ח, שמנהג הקהילות מאז היה לחוש לדברי היראים, ולכן לכתחילה בודאי טוב להקדים מעט יותר בהדלקת הנרות כדי לצאת גם שיטה זו¹⁵.

הענין של זמן בין השמשות נתבאר באריכות במילואים (סימן ד'), עיי"ש.

דיני בין השמשות

בין השמשות אסור במלאכה כמו שבת עצמה, דספק דאורייתא הוא. ולכן אסור לישראל להדליק את הנרות בביה"ש אף לצורך מצוה, כגון שיתבטל על ידי זה מסעודת שבת וכדומה. ואפילו בדיעבד אם הדליק או שעשה מלאכה אחרת בביה"ש, ואפילו עשאה בשוגג, אסור ליהנות ממנה, כמו אם היה עושה אותה בשבת עצמה¹⁶.

הערות

החמירו כשיטת היראים (ראה בארחות רבינו ח"א עמ' ק"ה, ובשרית אגרות משה ח"א סי' צ"ו).
16. בבה"ל (סי' רס"א ס"א ד"ה ואין) כתב, בדריעבד אם עבר ועשה מלאכה אחר השקיעה בזמן דאיכא דעות בין הפוסקים, יש להקל בדיעבד ליהנות ממנה. אבל בקצות השולחן (סי' ע"ה סק"א) כתב, דמי שנוהג להקל במוצ"ש כהגאונים, בדיעבד ערב שבת אין לסמוך להקל על ר"ת. וכל זה כשלא קיבל על עצמו תוספת שבת, אבל עשה מלאכה אחר קבלת שבת, אסור לו ליהנות ממנה [פרי מגדים א"א סי' רס"ג סק"ל]. (ועי' מש"כ לעיל בהערה 3, ומאור השבת סי' י"ח ס"ק ע"ח-ע"ט).

13. ולפי מה שידוע שמשנתה השיעור דד' מילין לפי האופק והזמן, ובמדינותינו הרגילות לראות את הכוכבים קודם השלמת השיעור דד' מילין, לא יוכל לעשות מלאכה בערב שבת עד השלמת ג' ורביע מילין אפילו לדעת ר"ת, כי כבר חשך היום באותו הזמן, והוא לילה או עכ"פ ספק לילה, אלא יפרוש עכ"פ חצי שעה קודם הזמן שהרגילות לראות את הכוכבים באותו מקום [ביאור הלכה סי' רס"א ס"ב ד"ה קודם].
14. לפי הרמ"א הנ"ל (בהע' 12) הרי זה י"ג וחצי דקות.
15. אבל החזון איש ובעל שו"ת אגרות משה לא

מקורות

אולם. משנ"ב (סי' רס"א ס"ק כ"ג), ובה"ל (ד"ה ס"ב מתחלת). **בספר.** בה"ל (סי' רס"א ס"ב סוף ד"ה מתחלת). **בין.** שו"ע (סי' רס"א ס"א), משנ"ב (ס"ק א', ו', י'), ובה"ל (ד"ה בה"ש).

גם דברים שאינם אסורים אלא מדרבנן¹⁷, אסור לעשותם¹⁸ בבין השמשות¹⁹, וגם אם רק מסתפק לו אם הוא כבר בין השמשות, אסור לעשותם²⁰.

שבות במקום מצוה בין השמשות

דבר שאסור בשבת מדרבנן ויש שם צורך מצוה²¹, לא גזרו עליו בבין השמשות²², כגון לשוט על פני המים כדי להביא שופר או להוריד מהאילן עירוב שעשה²³ או

הערות

שמשקיעת החמה שהוא בין השמשות דר' יהודה, אסורים השבותין, ולא מקילים עד ביה"ש דר' יוסי.

20. בביאור הלכה (סי' רס"א ס"א ד"ה בין השמשות) ביאר, דלא הוי ספק ספיקא (שמא אינו ביה"ש, ושמא ביה"ש הוי יום), משום דספק שמא אינו ביה"ש הוי חסרון ידיעה, ולכן אינו נכנס כלל בגדר ספק, ועוד משום דהוא משום אחד, ספק יום ספק לילה. (ועי' בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' ר"ל, ובשו"ת אגרות משה ח"ד סי' ס"ב).

21. בקצות השולחן (סי' ע"ה ס"ב) כתב מסידור הרב, דהיינו מצוה עוברת.

22. בפמ"ג נתקשה, למה מותר כל זמן ביה"ש בערב שבת, ולא יהיה אסור בו מעט משום תוספת שצריך להוסיף מחול על הקודש למ"ד דהוא מדאורייתא, ובבה"ל כתב, דאולי באמת לא התירו כל הביה"ש, ומעט הסמוך ללילה אסור משום תוספת [בה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר לו]. כתב בשו"ת אגרות משה (ח"ד סי' ס"ב), דיש להקל בכל זה עד ביה"ש דר"ת, דאז הוי ספק יום [לר"ת] ספק לילה [להגר"א], אבל בביה"ש דר"ת אין להקל, כיון דלהגר"א הוא ודאי לילה, ולר"ת ספק לילה. (ועי' בשו"ת הלכות ס"ט, ולא מצאתי ראיה לדבריו במ"ב ובה"ל). אבל בספר מלכים אמניך (פ"ג הע' י"ד) כתב, דבארץ ישראל שלא מחמירים כר"ת במוצ"ש, לכאורה אין לצרף כלל שיטת ר"ת בערב שבת, ויש להקל רק בזמן ביה"ש דהגר"א.

23. וחשיב צורך מצוה, דאף שא"צ לזה עתה כל כך בשבת, מ"מ מכיון דמתחלה אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, ואם יהיה אסור להורידו ולהביאו אצלו לא יחול עירובו, הלכך

17. ולכן אין מעשרים טבל אפילו במעשר פירות דהוי דרבנן. וכן אסור להפריש חלה אף בחוץ לארץ [משנ"ב סי' רס"א ס"ק ג'-ד', עיי"ש פרטים בזה]. אך מ"מ בימי חז"ל היה מותר בבין השמשות לעשר את הדמאי, משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן, ולא מקרי תיקון. אבל החזו"א כתב, דבזה"ז אין לנו דמאי, שאין רוב עם הארץ מעשרין [שונה הלכות ס"ז]. ודין הטמנה בביה"ש, יתבאר בהל' הטמנה (עמ' קע"ט). ולגבי שבות ע"י עכו"ם בביה"ש, בשעה"צ (סי' שמ"ב סק"ב) משמע דמותר ביה"ש אף שלא לצורך מצוה [חוץ משבות הקרוב לאיסור תורה, כמו משאצ"ג]. ולגבי שבות דשבות ע"י ישראל, במשנ"ב (סי' שמ"ט סק"ט) נסתפק אם מותר לגמרי או רק לצורך מצוה, ובשו"ע הרב (סי' שמ"ט ס"ג, וסי' תנ"ה סע' י"ד) ובתה"ל"ד (סי' רס"א סק"ג) כתבו להקל. (ועי' בספר זכרון יסוף אות כ"ח). 18. והא דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא, כתב בחוות דעת (כללי ספק ספיקא ס"ק כ'), דכיון דיום שבת ויום חול לפניו, הוי כאיקבע איסורא דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא. ובשועות יעקב (סי' שכ"ז סק"א) כתב, משום דדבר שיהיה לו היתר לעשותו אחר שבת, לא אמרינן ספק דרבנן לקולא. ובשו"ת תפארת צבי (ס"ט) כתב, משום דהספק הוא בדאורייתא אם הוא שבת. והגאון ר' אלחנן וסרמן (הובא בספר הזכרון להגר"י אברמסקי, עמ' רמ"ב) כתב, די"ל משום שאם מתירין שבות ביה"ש, יהיה מותר בין ערב שבת ובין מוצ"ש, ולא אמרינן ספק דרבנן במקום שיהיה תרתי דסתרי (עיי"ש עוד בזה), ועוד י"ל דלא שרינן ספק דרבנן אלא בספק במקרה, ולא בספק קבוע לעולם. 19. בביאור הלכה (סי' רס"א ס"ב ד"ה ושיעור) כתב,

מקורות

דבר. שולחן ערוך (סי' רס"א ס"א, וסי' שמ"ב ס"א), משנה ברורה (סי' רס"א ס"ק ט"ז), וביאור הלכה (סי' שמ"ב ד"ה מותר בין השמשות).

להוציאו מכרמלית²⁴. וכל דבר שהוא לצורך שבת, אף שאפשר לו בלעדיו ולא יתוסף לו אלא עונג, חשיב צורך מצוה, ומותר בשבות בין השמשות²⁵. וכן מותר בבין השמשות לומר לעכו"ם לעשות כל מלאכה שהיא לצורך מצוה, כגון להדליק לו נר לשבת²⁶, ומותר גם לצורך מצוה שאינה בשביל שבת.

אם יש לו דבר שטרוד ונחפז עליו או איזה דוחק, לא גזרו על שבות בבין השמשות. וכתב המהרש"ל, דכמו כן מותר לעשות ע"י עכו"ם בבין השמשות כל דבר שאם לא יעשנו יצטער בשבת, אבל כתב דלבו נוקף להחמיר אם אין לו בזה שום צורך בשבת רק לצורך חול, ורק אם הוא הפסד מרובה או לצורך גדול, שרי איסור שבות בבין השמשות, ובפרט שבות דאמירה לעכו"ם שאין בה מעשה. ולכן מותר לומר לעכו"ם בבין השמשות להדליק נר יארציט, דמאחר שהעולם נזהרין בזה, נחשב כלצורך גדול.

מותר לערב בבין השמשות²⁷ עירובי חצירות, שיתופי מבואות, ועירובי תבשילין, משום שהוא טרוד ונחפז עליהם, ויכול ג"כ לברך²⁸. ומ"מ לכתחילה יזהר שלא יאחר את העירובי חצירות עד בין השמשות.

יש דברים שאיסורן מדברי סופרים ומ"מ גזרו עליהן בבין השמשות אף לצורך מצוה, משום שהם קרובים לבוא לידי מלאכה דאורייתא. וכגון לעלות על קנה שהוא רך ודק, דקרוב שיבוא לקטום את הקנה. וכן אסרו להעביר חפץ פחות פחות מד' אמות ברה"ר, דקרוב שיבוא לטלטל ד' אמות שלמות. וכן מלאכה שאינה צריכה לגופה חמורה היא משאר איסורי דרבנן, ואסור בכל גווני בבין השמשות²⁹. והרבה פוסקים כתבו, דכמו כן אסור לעשות עירוב תחומין אפילו לדבר מצוה, משום דבגמרא יש סמך לעירובי תחומין מקרא, ולכן חמיר טפי, ובספר לבוש מקיל לדבר מצוה.

הערות

- צורך מצוה הוא [משנה ברורה סימן שמ"ב ס"ק ג'].
24. ר"ל והוא התכוין לקנות שביתה ברה"ר או ברה"י הסמוך לכרמלית, ואם לא יהיה רשאי בביה"ש [שהוא זמן חלות עירוב] להוציאו מהכרמלית להביאו אצלו, לא יחול עירובו, ולכן שרי [משנ"ב סי' שמ"ב סק"ד].
25. אך מכמה פוסקים לא משמע כן, עי' בט"ז (סי' שמ"ב סק"א), ערוך השולחן (ס"ג), ושו"ע הרב (סי' רס"א ס"ב), וגם מהמשנ"ב לעיל (סי' רס"א סק"ד) לא משמע כן, וצ"ע.
26. לאו דוקא לצורך סעודה מותר, דה"ה אם מבקש ממנו שידליק בחדר שישן שם, ג"כ יש להקל [משנ"ב סי' שמ"ב ס"ק ז'].
27. בביאור הלכה (סי' רס"א ס"א ד"ה עירובי) נוטה לומר, דספק ביה"ש ספק לילה, אין יכול לערב.
28. במשנה ברורה (סימן רס"א ס"ק י"א) כתב כן לגבי עירוב חצירות, והוא הדין גם לענין עירוב תבשילין [ספר עירוב תבשילין הערוך פ' ט"ז סק"ז].
29. ולענין מלאכה כלאחר יד, בשו"ע הרב (סי' שמ"ט ס"ג) כתב דאסור, ומיירי שם לגבי מלאכת הוצאה, ובשו"ת נשמת שבת (ח"ז סי' שס"ט) כתב, שלכאורה ה"ה בשאר מלאכות.

מקורות

- אם.** שו"ע (סי' רס"א ס"א, וסי' שמ"ב ס"א), ומשנ"ב (סי' רס"א ס"ק ט"ז).
ב. (ס"ק ז', י"א, י"ב), ובה"ל (ד"ה ומערבין, וד"ה עירובי), ועי' בהערה 28.
ב. רס"א סק"ז, סי' שמ"ב סק"א, וסי' ת"ט סק"ב).

המגן אברהם נסתפק האם כל מזה שהותר בביה"ש של ערב שבת מותר ג"כ בביה"ש של מוצאי שבת דג"כ הוא ספק, או דנימא דשאני יציאת היום מכניסת היום, דמספק לא פקעה קדושה. החי"א כתב להחמיר בזה, אבל הבית מאיר הכריע דמדינא אין חילוק, ואף במוצאי שבת בבין השמשות מותר שבות לצורך מצוה, ומ"מ למעשה כתב דיש להחמיר בזה³⁰, משום דאין אנו בקיאים בזמן בין השמשות מתי מתחיל הזמן שאינו ודאי יום³¹.

שבות במקום מצוה אחר קבלת שבת

לאחר עניית "ברכו", אע"פ שעדיין יום הוא, אסור לערב או לעשות שאר שבות אף במקום מצוה. והטעם, משום דכיון שהוא התחלת תפילת ערבית של שבת והכל פורשין אז ממלאכה, הוי כמי שקיבל עליו קדושת שבת בפירוש, וקבלה בפירוש חמור מביה"ש בלי קבלה, ואף שהוא זמן הרבה קודם בין השמשות. [ולפי"ז לא יצויר ההיתר דבין השמשות לענין עירובי חצירות וכדומה רק אם הוא במקום שאין שם ציבור, דאל"ה בודאי רוב הציבור כבר קיבלו שבת לפני בין השמשות, והמיעוט נמשכין אחריהן בעל כרחן, כמו שיתבאר לקמן]. אך הרבה אחרונים כתבו, דדוקא ע"י "ברכו" חמור מביה"ש, שהוא קבלת שבת של ציבור, משום דהוא התחלת תפילת ערבית של שבת והכל פורשין אז ממלאכה, אבל יחיד שקיבל עליו שבת מבעוד יום, אינו חמור יותר מבין השמשות³².

ציבור שקיבלו על עצמם שבת שעה או ב' ³³ קודם חשיכה, יכולים או לומר לעכו"ם להדליק את הנר ושאר דברים שצריכים להם אפילו שלא במקום מצוה,

הערות

30. אך בפרי מגדים מצדד להקל להדליק ע"י עכו"ם בבין השמשות של מוצ"ש לצורך מצוה [היינו בצירוף שיטת בעל העיטור שמיקל בזה גם בשבת] [משנ"ב סי' רע"ו סק"ד].
31. ועוד טעם להחמיר, דאולי אין להקל אלא בביה"ש של ר' יוסי, שהוא רק זמן מועט לפני צה"כ [ביאור הלכה סי' שמ"ב ד"ה ביה"ש].
32. ובהצטרף עוד איזה ספק, יש להורות להקל אף בקבלת ציבור, כגון אם הוא שתי שעות קודם חשכה, דלכמה פוסקים הוא קודם פלג המנחה ואין בקבלתו כלום, ואף דמהרי"ז (הובא לקמן בפנים ד"ה ציבור) נקט שעה או ב', אפשר דלא נקט כן רק לענין מלאכה דאורייתא של הדלקה, דחלה קבלתו ואין מותר רק ע"י עכו"ם, אבל לענין שבות במקום מצוה, יש להקל אפילו ע"י עצמו.
33. רס"א ס"ד ד"ה אין, ושונה הלכות סי' ח.

33. בביאור הלכה (סימן רס"א ס"א ד"ה שעה) הקשה, דלכאורה בב' שעות קודם חשכה הוא קודם פלג המנחה ואין בקבלתו כלום, ואפילו בעצמו שלא ע"י עכו"ם היה יכול להדליק, ואולי דמהרי"ז סובר כסברת הב"ח, דיכול לקבל שבת לפני פלג המנחה (ועי' בבה"ל סי' רס"ג ס"ד ד"ה קודם, ובערה"ש סי' רס"א סע' ט"ו, ובספר זמנים כהלכתם עמ' רי"ח ד"ה והנה, ודו"ק). ובשש"כ (פ' מ"ג הע' ס"ז) ובשו"ת או נדברו (ח"ב ס"ג) כתבו, דזה רק לדעת השו"ע דפסק כר"ת, אבל לדין שמחמירים כהגר"א, אין לקבל שבת ב' שעות לפני שקיעה ראשונה. (ועי' בספר זמנים כהלכתם עמ' רל"ג ד"ה אולם).

מקורות

המגן. משנה ברורה (סי' שמ"ב ס"ק ב'). **לאחר.** שו"ע (סי' רס"א ס"ד), ומשנה ברורה (ס"ק כ"ח-ל'). **ציבור.** שו"ע (סי' רס"א ס"א), ומשנה ברורה (ס"ק י"ז-י"ח).